اجتماعي نظريات

د

كل يا جا الفتـ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فهرست

سر ليك:	مخ:
فکر	۱ـ۵
کاراوعمل	۵ـ۸
له کار سره علاقه	۸ـ۹
عقيده	۹ـ۱۰
اخلاق	۱۰ـ۱۲
تعليم او تربيت	۱۲ـ۱۳
دقضاوت شعور	۱۳ـ۱۴
ذوق	۱۴ـ۱۵
خيال	۱۵ـ۱۶
عشق او حرص	۱۶ـ۱۸
دمشرانو عشق	۱۸ـ۲۰
يوازېتوب	۲۰ـ۲۱
زه او ته	۲۱ـ۲۲
سترګې مه پټوئ	۲۲ـ۲۳
دزماني تغير	۲۴ـ۲۵
برابرنه دی	۲۵ـ۲۶
داسلام درد منو!	۲۶
دسبافکر	۲۷
پخواني ډيوې	۲۷ـ۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

فکر

په هغه تورتم کښې چې شعور او احساس د ړندو په شان امساکوي. هلته چه د شرق و غرب امتیاز نشي کېدای او هرڅه مجهوله وي. په هغه ځای کښې چې د اسمان ستوري چاته لوری او لودن نه ښئي او سترګه په سترګه نه ښکاري.
په هغه وخت کښې چې بې له حیرت او ابها مه بل هیڅ شی نه وي موجود او دقبلې پته نه وي معلومه، سرې به کومې خواته دریږي؟ او کوم لوري ته به سجده کوي؟
په دغسې حا ل کې انسان مکلف دی چه فکر به کوي او هرې خواته چه فکر رهبري وکړه هماغه طرف ته به مخ اړوي او خدای(ج) ته به لاس په نامه دریږي.
په دغه وخت کښې که دی لمر خا ته خواته ولاړ وي ده ته دلمر بنده نه ویل کیږي بلکه دقبلې اهل باله شي.
دده قبله او کعبه په دغه حا ل کښې دمشرق (۱) په لوري انتقا ل کوي او په دغسې مواقعو کښې چې انسان هرې خواته دفکر په نغوته مخ واړوي دلوی ښتن مخ هماغه لور وي او د خدای کور هماغلته بویه.
په دغه شان موقف کښې که ځلورتنه ځلورو خواو ته د خپل فکر په اشاره او اجازه مخه کړي او ددوه تنو فکر هم په یوه خوا اتفاق ونه کړي، ځلور واړه داسې مثا ل لري لکه چه کعبه په مینځ کښې وي او هریوه یې یوه دیوا ل ته مخامخ ولاړوي.
دلته منطق اوبرهان سړي ته په یقین سره داوایي چې په دې ځلورو وتنو کښې که یوه د قبلې لوری موندلی وي، درې نور خو ارومرو په بله خوا ولاړ دي او غولیدلي دي مګر پاك خدای د ځلورو واړو مختلف او مخالف فکرونه پخپل دربارکښې قبلوي او دیوه لمونځ هم له قبلې نه چپ نه ګڼي.
دلته منطقی قیاس د درو تنو په غلطوالی قطعي حکم کوي او په احتمالی ډول دیوه تن دفکر او رای په صحت قایلیږي ځکه چې که دغه ځلورتنه، شرق وغرب، جنوب او شما ل ته نه وي ولاړ بلکه په ځلورو کنجونو دربدلی وي ټو ل په غلطه ولاړدي او یوه هم صحیح لوری نه دی موندلی مګردغه علمي اوعقلي فیصله سره له دغه برهانه اعتبار نه لري او د هریوه فکر حق ګڼل کیږي ځکه چې په دغه حین کښې له انسان سره بې له فکر کولو او تحری څخه بله وسیله نشته او هیڅ یو د بل د فکر په منلواو قبلولو نه دی مکلف، که په دوی کښې یوتن ډیر هوښیاروي هغه نور د خپل فکرپه پیروی نشي مجبورلی او نه هغه بل داکولی شي چه ده ته به یوه خوا حقه معلومیږي اوسره له دې به د بل په فکر پسې درومي اوکعبه به د بل په نظرګوري.
دلته د هریوه فکري او عقلي تکلیف همدغه دی چه پخپله فکر وکړي او له خپل فکرنه کار واخلي.
په اسلام کښې د ځلورو مذهبونو حقانیت په همدغه اساس بنادی او هغه فکری اختلاف چه د ځلورو امامانو مینځکښې موجود دی د هیڅ یوه دفکر حقانیت نه سلبوي.
له دېنه انکار کېدای نشي چې دانسان فکر قاصر اوضعیف دی، دده په نظرکښې یوشی په بل راز معلومیږي په ډیرو شیانوکښې انساني فکر غولیږي، سهوه کیږي او غلطیږي مګرسره له دې لـوی خدای پخپل حق اوصحیح کتاب کښې هرهر ځای انسان ته دتفکر او تعقل امرکوی او هغه څوک چې فکر نه کوي ملامت بولي.

(۱) دلته د افغانستان د قبلې لوری په نظر کې نیول شویدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له همدغه ځایه مونږ دفکر د ازادۍ په ضرورت پوهېدلی شو او په اجتماعی مسایلوکښې فکرکول اوفکرښکاره کول یو ډېرضروری امرګڼو.

مونږ باید فکر او د فکر خاوندانو ته موقع ورکړو چې خپل کاروکړی او خپله وظیفه په ازادانه ډول اجرا کړي.

دنن ورځې دیموکراسي هم انسان ته همدغه توصیه کوي چې هرڅوک باید خپل اجتماعي افکار او نظریات څرګند کړي او فکر ونه مختنق نشي.

که څوک کوم نا اشنا او نوی فکرښکاره کوی څوک دا حق نه لري چې هغه له ستونی کلک ونیسي اوملامت یې کړي ځکه چې هرفکر اورمرو حق نه وي او حق ته نشي رسیدلی، هر سړی په دې مکلف هم نه دی چه هر ګوره به پخپل فکرکښې حقیقت ته ځان رسوي اوهیڅکله به نه سهوه کیږي، مګر دا د هر یوه وظیفه ده چه فکر به کوي او حقیقت به لټوي.

مونږ به فکرکوو او په حقایقو پسې به ګرزو که ورسېدو دوه اجره دي او که سهوه شوو نو فکرکو ل پخپله یوښه کاردی او انسان له غفلته پرې خلاصیږي.

د دنیا ډېرلوی مفکرین اومشهوریو هان ډیر ځله پخپل فکر کښی سهوه شوي او غلط افکار ورځنې پاته دي چه انسان دبدبختۍ خواته روانوی مګرسره له دې دفکر ازادۍ یو ضروري امردی.

که څوک ووایې چې انسانانو په دنیاکښې ډیر بدبد کارونه وکړه او ډیر ضررونه او فسادونه یې انساني جوامعوته ورسول، راځئ چه دغه نسل قطع کړو او انسان پرې نږدو چه دې دنیاته راشي دا خبره عیناً داسی معلومیږي لکه چه سړی دفکر غلطی او اضرار په نظرکښې نیسي او د فکر آزادي سلبوي.

دوی دومره فکر نه کوي چې دانساني جوامعو ورکول ددی دپاره چې دوی ته ضرر ونه رسیږی یا دوی چاته ضررونه رسوي څومره غلطه خبره ده.

دفکر مختنق کول او محوه کول دانسانیت په ستونی پښې ایښودل او انساني جامعه د حیوانیت خواته رابلل دی.

مونږ بایدفکر وکړو او بی فکره نشو، دفکر ازادي که د خاینانو، غدارانواوریا کارانو دپاره ضررلری دیوه ملت دپاره ډېرمفید معلومیږي او دسړیتوب ترقی ورپوری موقوفه ده.

که فکرونه آزاد شي او هرڅوک خپل نظریات ښکاره کړی شي مفکرین او فکری مشغله پیداکیږي دغه دمملکت مهم مسائل چې اوس په کښې فکرونه ګنګس اوحیران دي او د مشکلاتو علاج رانه ورک دی اصلی علت یې همدغه دی چې په کلونو کلونو فکرونه ایسار شوي او مختنق شویدي، له دغسی محبوس او مقید فکرنه د حل لاره غوښتل هیڅ معنی نه لري.

مونږ اوس پخپل مملکت کښې لوی لوی خلق لرو او عالمان هم شته مګر دفکر خاوندان ورته نشوویلی ځکه چې دوی فکر نشوکولی اوفکریې نشو ښکاره کولی، دلته دتفکر مشق او تمرین چانه دی کړی او ددې ورزش دپاره خلق نه دي تربیه شوي، دلته ډیرو پو هانو دډیرو ناپوهوخلقو خبروته ښه ویلي او د دې په ځای چه څوک له چانه فکروغواړي کورکورانه تسلیم اواطاعت غوښتل شویدی، پدې ځای کښې پوهان مجبور شوي دي چه ددین او مذهب مخالف ته ددین حامی ووائي اوتل دزورورو فکروستائي، څوکاله دمخه چاپدی هېواد کښې ښو ته ښه او بدو ته بدنشو ویلی، څوک چه دفکر اورایي خاوندان بلل کېده په زندانو نوکښې واچول شوه اوفکرونه یکښې مضمحل شوه اوس دنیا بل راز شوه او ددې عصر کارونه له مونږ نه فکر غواړي او دېخوفکرونو تقاضاکوي، مونږ اوس مجبوریوچه فکراو د فکر خاوندان پیداکړو یعنی دفکرکولو مشق اوتمرین وکړو، ددې مشق دپاره میدان اوغولی په کاردی چه هغه جراید اومطبوعات دي مطبوعات باید ازاد وی او ازاد فکرونه پکښې ځای پیداکړي پدې کارکښې ډیرې فایدې دي او دغه ازادی زمونږ دپاره ډیره ضروره اوس زمونږ په مغزوکښې فکرونه وچ شوي او لکه هغه جنین چه ډیره موده د مورپه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګیده کښې مړپاته شي او نشي متولد کیدای مونږ هم دفکرپه تولید قادر نه یو، که چیري دجرایدو او مطبوعاتو ازادی دیوه قانون له مخی پیداشوه له دماغونونه به څه وزیږي اوسرګرداني به ورکه شي.

هريوبه دخپل فکر په صحت او غلطی پوه شي ځکه چه فکر ازادشي انتقاد هم ازادیږي او هرڅوک ښوته ښه او بدوته بدويلی شي.

دغه دفکرمشق اوتمرین به په فکر کښی قوت او رشد پیداکړی، زمونږ مفکرين به په اجتماعیاتو، اقتصادیاتو اوسیاسیاتوکښي سمې اوصحيح لارې ومومي اوزمونږ مشکلات به خدای(ج) حل کاندي.

مونږ به دسمو او صحيح فکرونو قدر وکړو او دفکر خریداران به په وطن کښې پیداشي، مفکرين به علم اوعرفان ته راغب شي چه دعلمی تتبعاتو په رڼا کښې ښه فکرونه ومومي اوښې لارې وپلټي.

که فکر ازاد شو هرڅوک به دخپل حق مطالبه وکړي او خپل حق به وغواړي.

عدالت په همدغه وسیله په یوه مملکت کښی قایمېدلی شي اومظالم ورکیږي مونږ باید مظلوم ته داحق ورکړو چه دظالم ظلم اود خاين خيانت بيان کړي او حق وويلی شي، همدغه شی دفکر ازادي بلل کیږي او ډير اصلاحات پرې مرتب کېدلی شي، که فکر ازاد شو دلته به اخلاقی شجاعت اواسلامي جرئت او حقانیت پیداشی بیا به ظالمان ددغومره ظلم او خاینان ددغومره خیانت جرئت نشی کولی او هرڅوک به خپله چاره په اوبوکښې ويني.

فکر او قلم چه هر څومره ازاد شي هغومره اعما ل اوافعا ل مقيد کيږي او قوانين تطبيق پيداکوي يعنی له اصولو اوقوانينو نه خلاف څوک څه نشي کولی او هرسړی پخپل عمل اوکردار کښی محتاط وي.

په هرځای کښې چه ښوته ښه اوبدوته بد نه ویل کیږی هلته ښه اوبد مشتبه کیږي او امتیازئی له منځه ځي، په دغسی ځایوکښې دظلم او خیانت دپاره زمينه مساعده کيږي او عدالت مري، دهمدی لامله په اسلام کښی حق ګوئی اوظالمانو ته حق ویل ډیر لوی عبادت اوفضلیت ګڼل شوی او له هرڅه نه زیات اجراو ثواب لري.

داسلام په ارکانو کښی دژبې اقرار او دزړه تصدیق دواړه ضرور ګڼل شوی او ددی خبرې همدغه معنی ده چه باېد سړی خپل عقاید او افکار ظاهر کړي او دافکارو د اظهار دپاره زمينه مساعده کړي. هغه څه چه په زړه کښې وي او په خوله نه ویل کیږي محوه کیږي او مري، همدغه وجه ده چه په غیردیموکراسی مملکت کښې افکار او نظريات نشوونمانشی کولی او دفکر خاوندان نه پیداکیږي.

ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په بحث کښې ځینې پوهان وائي په دابتدائی اوبې علمه ملتونو کښی یو ښه دکتاتورپه کاردی چه پخپل فکراوخپله اراده د مملکت دپاره کاروکړي او بې له دېنه چه دچافکر ته وګوري اوله چانه فکر واخلي پخپله نظریه روان شي او پیشرفت وکړي، دوی پخپل بيان کښې دایو شرط زیاتوی، چه دکتاتورباید دځان دپاره کارونکړي اووطن خواه و ملت خواه سړی وی ددې نظريې خاوندان دلایل هم لری اووائي په کوم هیواد کښې چه عمومي فکر ړوند اوکوڼ وي، دخير او دشر تميزيه ښه شان نشي کولی او پخپل بهبود نه پوهيږي هلته که ديموکراسی رایجه شي مملکت دانحطاط خواته درومي او پرمخ تک ئي له عقله لری خبره ده.

دانظر یه زمونږ په وطن کښی دډاکتر اقبا ل له اشعارو او ځینو نورو مفکرينوله اثارو اقتباس شوېده مګرددنیا ډیر پوهان په هرځای اوهروخت کښی ديموکراسي اود افکارو ازادي له بل شان حکومتونو غوره ګڼي او ددیموکراسۍ او دکتاتورۍ په باب کښی وائي((دمېلمستیا ډيره خرابه کوټه دانتظار له ډيري ښې کوټې نه بهتره ده))

په دې باندې باید سړی اعتراف وکړي چه هرفکر حق نه وي او ډير ځله د ډیرو کسانو فکر هم خطاکيږي نودیوه دکتاتور فکر به څنګه هروخت اوپه هر ه مسئله کښی له سهو او خطانه خلاص وي.

دامکنه ده چه دډیرو پوهانو اوهوښيارانو دفکرپه مرسته حق او حقيقت ته ورسیږو مګرپه یوه فکر باندې هر وخت دحقايقو کشفول امکان نلري.

دیوه مجتهد او امام په حق کښې هم داخبره منل شوېده چه شيخ کله سهوه کیږي او کله حق ته رسیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ديوه سړي فکر او دېروفکر هېڅکله يو راز قيمت اويو حق نشي پيداکولی که يوتن فکروکړي او فکرئې له عقل اوقياس سره برابر هم وي بياهم داجتماع يعنی دډېرو خلقو د فکر په مقابل کښې ضعيف دی او دجماعت فيصله دفرد له فيصلی نه قوت لري، پدی خبره کښې هيڅ تردد نه دی پکار چه ديموکراسی اوشورائي اصول هرګوره ښه دي او په هغه ځای کښې چه هرڅوک دفکر کولو اوفکر ښکاره کولو حق لري او کارونه دجماعت په فکر کيږي هلته دعدالت امکان له هغه ځای نه زيات موجود دی چه يوفکر حاکميت او تسلط لري او ټول کارونه ديوه سړي خوښې ته سپارل شوی وي، ديوه سړي فکر د اعتماد وړنه دی، انسان سره له دې چه خدای ډېر فضايل ورکړيدی بياهم يوازې په انفرادي صورت يو ضعيف متحير اومتردد مخلوق دی چه پخپله هم پخپل فکر باندې اعتماد اوتکيه نشي کولی اوپه هرشي کې داجتماع شاګرد دی او د جماعت له تاثير لاندې دی.

زموږ دابحث يوه باريکي لري چه ظاهراً د تناقض رنګ پيداکوی ځکه چه کله د فرد فکر ستايو او حق ئې ګڼو، کله ورته قاصر اوضعيف وايو او عدم اعتماد پرې ښکاره کوو د همدې لامله د جماعت فکرمرجح او غوره ګڼو مګرکه څوک دقت وکړي هغه پوهيږي چه دفرد فکر سره له نيمګړتيا او قصوره د خير و شر، دښو اوبدو مميزدی، که سړی سل ځله پخپل فکر کښی غلط شي بياهم بايد په هره خبره کښی فکروکړي اوفکر پرې نږدي.

فکر دانسان يوداسی ملګری دی چه که هرڅومره سهوې اوغلطې ورځنې ووينې اوډېر تاوانونه وررسوی بياهم لاس ورځنې ناخلی اوپه هره خبره کښی ترېنه سلا اومشوره غواړي، داچه موږ د يوه سړي فکر دنورو افرادو دفکرپه مقابل کښې نه منو معنی ئې دانه ده چه د فرد فکر ته اعتنا نلرو بکه معنی ئې همدغه ده چه د فرد فکر ته زياته اعتنا لرو، که موږ ديوه سړي فکرته هرڅه وسپارو معلومه خبره ده چه دبل فرد او دنورو افرادو فکرته څه اهميت نه ورکوو او په احترام ورته نه ګورو.

ځينی داسی افراد شته چه پخپل غلط فکرډېر ټينګ دريږي او دبل صحيح فکر ته نه وراوړي، دهمدی لامله وايو چه ديوه مملکت کارونه بايدپه يوه فکر اجرانشي او يوه فکر ته هرڅه ونه سپارل شی.

دهرسړی فکر دهغه دتصوراتو اوشغل و مصروفيت له تاثيرلاندې وي او واقعات و حوادث، تلقينات او تبليغات فکررا اړوي، حب او بغض، خوشبيني او بد بيني د فکرپه بدلون کښي ډېر دخل لري.

ديوه سړي فکرچه يوې خواته متوجه شي په هغه خواکښې ډېر باريک شيان هم وينی مګرپه بله خواکښې ډېرواضح شيان نشی ليدای يائي نشی منلی نوهرکله چه څوتنه په يوه موضوع کښی فکروکړی او هريو د مختلف نظر خاوندوي نوموضوعاتوته له مختلفو خواؤ کتل کيږي او ټول اطراف اوجوانب سنجول کيږي، ددغو ټولو فکرونوله مقارنې اومقابلې څخه يوه معتدله فيصله په لاس راځي اوله انفرادی فکر څخه افراط او تفريط ورکيږي.

موږ بايد د هر فردفکر ته په احترام وګورو اوپه حق ورته قايل شو، دهيچا فکربې له قوي اومنطقي دلايلو دبل دفکر تابع ونه ګڼو او دا و نه وايو چه يودې دبل په فکرپسې په پټو سترګو اوبې دليله روان شي مګردفکرونو شريکول او د فکر تول يوه ضروري خبره ده او دمنطق وبرهان يا صحيح استدلال په مقابل کښی له خپل فکره تېرېدل اودبل فکرمنل په کاردی.

داشتباه په وخت کښي چه له څوتنو نه قبله ورکه شي هريو به پخپل فکر يوې خواته دريږي مګرکه له يوه سړي سره قطب نما يا کومه داسې صحيح اله موجوده وي چه لوری اولودن معلوموي هلته به هر څوک هرطرف ته مخ نه ګرزوي.

په فکر کولوکښي بايدله دقت اوتعمق نه کار واخستل شي، ډېر خلق وي چه فکر ئې يوې خبرې ته ډېر ژررسيږي اودچا خبره په نيمه پوهيږي مګرپه مسائلو سطحي اوسرسري تيريږي دغسې کسان په رشتيا چه په نيمه پوهيږي او پوره نه دي پوهېدلي، ديو عالم او بې علمه په فکر کښي همدغومره فرق وي چه دهغه په فکر کښي دقت موجودوي او ددې بل نظر برسيره او څرښنده تيريږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

فکرباېد له فعل اوعمل سره تماس او تعلق ولری او دتجاربو په محک ئې صحت او سقم معلوم شي، تجربه په حیات کښې ډیر تاثیر لري او پس له کړاو او کارکولو لاس ته راځي، هرکله چه افکار عملي شي اوپس له تجربې نه ئې صحت معلوم شي هغه وخت دعلم درجه مومي اوقوت پیداکوي.

چه له لرې سرې کاندي سنجشونه کارته نه رانږدې کیږي کړي فکرونه

له دې فکر اوسنجشه پیداکیږي دماغونوکښې سودازړوکښې غمونه

بې له فکره چه څوک کار کړي خوشې زیار کړي

چه بې کاره کړي فکرونه ځان خوارکړي

چه عمل اوفکریوله بله بېل شي

عمل خوارشي فکر ورکه سمه لارکړي

کار او عمل

وروسته له فکر کولوکار اوعمل په کاردی، بې عمله فکراو بې فکره عمل یو هم سمه او صحیح نتیجه نه لري، فکر د همدې لپاره دی چه سړي ته کار او دکارسمه طریقه وښئي، د انسان صلاحیت اوقابلیت دکار اوعمل له مخې معلومیږي.
تقوی او عدالت، ظلم او فسق دانسان په اعمالو اوکردار کښې ځان ښئی.
له ښه فکر نه ښه اراده او له ښې ارادې نه ښه عمل پیداکیږي ځکه کار اوعمل ته د فکر نتیجه اوغایه وایو او اصلي مقصد یې بولو.
فکر پخوا له عمله دیوه مړی مثا ل لري اومفکوره په عمل ژوندۍ کیږي دفکر صحت او غلطی پس له کار او عمله معلومیږي هغه فکر چه عملي کیدای نشي څه قیمت نه لري.
څوک چه فکر کولی شي اوکارنشي کولی هغه لکه ګوډ اوشل داسی دی چې هیڅ ځای ته نه رسیږي اوپه هروخت کښې بل ته محتاج دی.
هغه چه کارکولی شي اوفکر نشي کولی دړندو مثا ل لري چه لیاره نه ویني او په لیاره تللی شي.
کاردانسان هغه اقتدار څرګندوي چه دلوی څښتن له قدرت څخه فیض اوبرخه لري اوانسان ته د خلافت حق ورکوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمنطق پوهانو انسان په نطق (عقل) اوفکر له نورو حيواناتو بېل کړی مګر که نوي اصطلاحات جايزوګڼل شي نوپه کار او فعاليت يې بېلول بهتر دی.

د ځمکې په ټولو ژوو او حيواناتو کښی انسان يوفعا ل اوکاريګر مخلوق دی چې دده په کارونو اوفعاليتونو دادنيا معموره او ودانه ده، دغه لوی لوی ښارونه او لوړې ماڼۍ، دغه دکار فابريکې او ماشينونه دغه سمسورباغونه او شنه فصلونه،دغه لوي جهازونه د اورګاډی او طيارې د انسان دفعاليت اوکار شوا هد دي چې انکار ترېنه نشي کيدلی.

پاک خداي په کار او فعاليت کښې د خلقت او ايجاد قوت ايښی دی او داسې څه ترېنه پيداکيږي چې دمخه يې تصور هم نشی کېدای.

دا ممکنه ده چې دريابونه وچ شي، دغرونو کانې تمام شي ، دپادشاهانو خزانې تشې شي، په معدنوکښې څه پاته نشي او هرڅه خلاص شي مګر هغه څه چه دکاراو عمل په کڅوړه کښې دی هغه تمامېده نه لري او وخت په وخت نوی شيان ترې را اوزي.

دانسان اصلي اوحقيقي ثروت کاراو دکاراستعداد دی،په همدغه شی انسان هر څه پيداکوي او له جهانه ددنيا او اخرت استفاده کوي انسان د کار او فعاليت په مرسته مړه مواد هم په کار اچوي او د ژونديو شيانو کارترېنه اخلي، دغه ماشينونه چې ده په حرکت راوستلي دي او شپه ورځ کار کوي دا خبره ثابتوي چې انسان په نورو شيانو کښې هم دکار اوفعاليت استعداد پيداکولی شي.

دانسان په قدرت کښې دانشته چې بې روحه شيان ژوندی کړی مګر داکولی شي چې له ژونديو شيانونه پکښې زيات قوت اوګرنديتوب پيداکړي او په هواکښې يې وګرزوي. په کار باندی آثار او نتايج مرتب کيږي او ددنيا اواخرت پنګه همدغه شی دی. .

صالح عملونه اوښه کارونه د خدای په دربارکښې ډيرقدر لري، او په مثقالونو خرڅيږي. په فعاليت اوکار کښې پاک خدای دومره برکت ايښی دی چې سړی ورته په يوه معين مقدار او معيار نشي قايليدلی، داکيدای شي چه دکار او زيار په اثر له يوه زري نه سمسو رباغونه جوړشي اوله لږ و دانونه خرواړونه پيداشي.

دانسانانو په کار اوعمل غرونه سوري شوه، بيابانونه زرغون شوه، په دريابونو کښې لارې جوړې شوې هوا او فضا له پښو لاندې شوه، دځمکې له سينې نه پټ شيان راووتل او داتوم بمونه پيداشوه.

که اوس هم څوک د کارپه قوت او قدرت نه قايليږي هغه به ډير بې شعوره وي.

دانسان په مټ او بازو، زړه او دماغ کښی د کار او عمل يو دا راز قوت اواستعداد موجود دی چه له هر څه نه هرڅه جوړولی شي او په عناصر وکښې تغير اوتحو ل راولي.

دانسان په خوارقو او اختراعاتو کښې کارډيره مهمه اوستره برخه لري.

ددنيا له ايجادنه تراخرته پورې په دغه اوږده او طولاني سفرکښې د انسان دلارې توښه اوپانګه همدغه دکار او فعاليت قوت او طاقت دی چه ورځ په ورځ يې اثراو برکت زياتيږي او په دغه خوری کښی هيڅ نقصان نه راځي.

په کوم هېواد کښې چه دکار اوعمل خاوندان موجود دي هلته دانسانانو جونګړې او کنډرې په عالي قصرونو او لوړو ماڼيو بدلې شوي دي، هلته دسيندونو مخه نيول شوی او دانسان په خوښه يې مجراپيداکړېده، په هغه ځای کښې غرونه او رغونه شق شوي او ډير پيچومی اوار شويدي، هلته په سر کونو باندې دخرو او غويو په ځای اورګاډی او موټرونه چليږي او په حيات کښې سل راز ه راحت او سهولت ليده شي.

بيکاره اوبې فعاليته انسانان اوس هم په سمڅو اوغارونو کښې استوګنه لري او د حيواناتو خرمنی اغوندي د هغوی خوراک او س هم دغرو بوټي دی او له وحشيانونه دژوند په لحاظ ډير لږ فرق لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کار دانسانانو ډیر مشکلات او احتیاجات رفع کوي او ډیري اسانی پیښوي مګر د ا هله چه له کار سره فکر او عقل ملګری وي او یو له بله مرسته وکړي د پوهانو او نا پوهانو کار دفایدي او نتیجي په لحاظ د ځمکی او اسمان قدرته فرق لري، هغه کارونه چه فکر اوعقل یې نه خوښوي دګټي په ځای زیان اوضررلري.

په کاراو عمل کښي باید اشتراک او اجتماعي تعاون موجود وي ځکه چه انفرادي فعالیت ډیر لږ منافع لري او لکه انفرادي محدود تجارت سر ګرداني یې ډیره اوګټه یې لږه وي، یو سړی داکولی شي چه دحیات او ژوند له لیاري یوازي واړه واړه کاني لري کړي مګرهغه پیچومی چه په دغه لاره کښي موجود دی د ډیرو خلقو مشترک فعالیت اوګډه سعیه غواړي، داپیچومی هغه وخت او اریږي چه ټول ورته متوجه شي او په ګډه کاروکړي.

تر څو چه په یوه ملت کښی اجتماعي همکاري پیدانشي د حیات لوړي ژوري نه ورکیږي اوپوره راحت او سهولت نشي پیداکیدلی.

مونږ باید اول دفکر اوعمل موافقه حاصله کړو اوبیا دډیر افرادو فعالیتونه متفق کړو چي یوې سمې او صحیح نتیجې ته ورسیږو.

وایي چه په یوه وچه بیدیاکښي یوشل او یوروند یو ځای شوه، هلته اوبه نه وې، سبوری نه و، ډوډی نه و او د دواړو ژوند په خطرکښی و.

ړوند لیاره نه لیده او نه پوهیده چه کومې خواته ودانی اوابادی ده؟

شل ته لوری او لودن معلوم و مګر تللی نشو او پښي یې نه وې.

دوی دواړه وروسته له مفاهمی او موافقی نه په دی راضی شوه چې شل ړانده ته وریه شاشي، دی به هغه ته لیاره ښئي او هغه به ځي.

په دغه ډول دواړه ودانی اوابادی ته ورسیدل اویخپي اوبه توده ډوډی ئې پیداکړه، که دغه شان دعمل اشتراک اوګډ فعالیت پیداشو شل او ړوند هم یوځه کولی شي او یوه ځای ته رسیږي که هر یوبیل بیل کوشش کوی یو هم له دې بیابانه ژوندی نشي وتلی اوپه لوږه تنده کښي پاته کیږی.

دیوه ملت دپیشرفت او سعادت لپاره دفکر اوعمل اشتراک ډیره صحیح نسخه ده او ډیر مشکلات پرې حل کیږي.

کارونه د نتیجې اوفایدې په لحاظ په دوه ډوله دي:

یو هغه کارونه دي چه نتیجه یې ژر لاس ته راځي اوګټه یې په لږ وخت کښي معلومیږي، ځینې نورداسې دي چه نفع او فایده یې ځنډ غواړي اوپس له ډیر انتظاره یې نتیجه راوزي.

ددی دواړو کارونو مثا ل داسې دی لکه ځینې حیوانات یا نباتات چه په لږ وخت کښی لوئیږي اوپه لږ وخت کښي نتیجه ورکوي، ځینې نوریه ډیر وخت کښي کما ل ته رسیږي اوثمره یې پس له ډیر وخته څرګندیږي.

یو چرګوړی په څو ورځو کښی له هګی راوزي او په څو میاشتو کښي په هګیو راځي او ډیر بچي راوړي یوه اسپه پس له څو میاشتو یوبچی راوړي او هغه هم پس له ډیرو مباشتو دسپرلي کیږي او ډیر انتظار په کاردی چه یوسړی یوه ځای ته ورسوی.

همدغه شان یو حیوان په څومیاشتوکښی بلوغ او کما ل ته رسیږي او یو انسان پس له ډیر و کلونو رشد او ځلمیتوب ته رسیږي نو هغه نتایج چه پس له ډیر وخته په لاس راځي له هغو نتایجونه ستراو مهم دي چه په څو ورځوکښي حاصلیږي کارونه او اعما ل هم دنتا یجو او فوایدو په اعتبار ځېنې آني اوځینې ځنډنی دي.

څنګه چه علاجونه او چارې په فوري او اساسي علاجونو بېلیږي او بی له یوه فوري او آني ضرورته مونږ دخپلو رنځورانو اساسي علاج ته متوجه کیږو ، باید کارونه هم په اساسي ډول شروع کړو او هغه کارونه چه پس له ځنډه ځنډنی فواید لري له نظره نه غورځوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوم ملتونه چه کارته دآني اوفوري منافعو په لحاظ ګوري او نتايجوته انتظارنشي ايستلی هغوی له لويو او مهمو منافعو محروم دي اوتل يې په چرګو او چرګورو نظر وي هغوئ ددی په ځای چه د خوکالولپاره اساسي پلانونه طرح کړي او هغه عملي کړي شپې او ورځې په نظرکښی نيسي او د چا خبره خپلې شپې تيروي.
هغوی په دې باندې ښه نه دي پوه شوي چه دملتونو عمرلکه ديوه فرد عمر لنډ او محدودنه دی چه په دغسې لنډو پروګرامونو سرته ورسيږي او اني ګټې په نظرکښی ونيسي.
هرکله چه يو دهقان تخم کري او نه مياشتې وروسته حاصل اخلي يوملت بايد داسې تخمونه هم وکري چه شل ديرش کاله يايو قرن او دوه قرنه وروسته نتايج ورکوي او فوايد يې ظا هريږي.
دديموکراسي حکومتونو او استبدادي حکومتونو يوفرق همدغه دی چه په کوم ځای کښې چه ملی شوراګانې موجودې وي او د ملت وکلاء دملت خيرو شرسنجوي نود ملت عمر او پاينت په نظرکښې نيسي او دنقشو طرحه کولو په وخت کښې دملت عاقبت او آينده سنجوي مګر يو مستبد حکومت چه هرڅه کوي خپلې شخصي ګټې ته ګوري او د خپل عمر په احاطه کښې د ځان ګټه لټوي. مونږ بايد په اجتماعي امورو اوکارونوکښې اساسي بهبود له نظره ونه غورځوو اولوټه ايښودل او تبريدل په هيڅ کار کښې غوره نکړو او يو فرد دا نشي کولی چه په خپل کار او عمل کښې سل کاله وروسته په نظرکښې ونيسي، يوملت خو بايد خپله اينده اوراتلونکی نسل هېر نکړي اوداسی کارونه وکړي چه لمسو او کړوسو ته ئی هم نفع اوفايده ورسيږي او د ودانۍ اساس ئې ډير ټينګ اومتين وي، هر کله چه يو سپين ږيری دهقان په اخرعمر کښې نوی نيالګی ږدي چه روستنی ئې سيوري ته کښيني او ميوه ئې وخوري يوملت به ولې داسې کوي چه لکه يو دکاندار هر وخت ځانته له بازاره مېوه واخلی او دباغ جوړولو په فکر کښې نه وي.

له کار سره علاقه

په کتابونوکښې ئې راوړيدي چه له کارسره علاقه دسړی ټول فکر دکار خواته متوجه کوي او هر څومره چه د کار مينه په زړه کښې زياته شي دانسان په کوښښ کښې هغومره زياتوالی راځې اوکار ښه کيږي.
دا خبره محض کتابي خبره هم نه ده کله که تاسي پخپلو مزدورانو پسې دکار کولو په وخت کښې څارکړی وي دا به درته معلومه شوی وي چه ناراسته لوګری خپل لورپه لوټه تيره کوي او هيڅ کارنه کوي ځکه چه هغه له کارسره مينه اوعلاقه نه لري او دکار شوق يې په زړه کښې نشته، ډير خلق دي چه د سرې و رځنې د حا ل احوال پوښتنه وکړي وائي شکر دی شپې او ورځې تيريږي، نوهغه څوک چه محض دشپو او ورځو تېرېدل غنيمت ګڼي او شکرونه باسي هغه به کار ته په څه نظرګوري اوله کارسره به څه علاقه لري؟
زمونږ ډير ښه مامورين او کار کونکي هغه کسان دي چې په حاضری ټينګ دي او په وخت کارته راځي که څه هم هيڅ کارنه کوي او قصې کوي.
اکثره خلق چه له اجتماعی امورو سره علاقه ښئي په دې ټکي ډير زوراچوي چه څوک کارنه کوي له کارسره علاقه نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که رښتیا ووایو تشخیص بد تشخیص نه دی، خلقو مرض راله پیژندلی دی مګر په علاج کښې نه دی کړېدلی چه له کارسره علاقه څه وخت او څنګه پیداکیږي؟

پخوا له دینه چه وکړي دتعلیم او تربیت په اثر یـو اجتماعی شعوراو احساس پیداکړي او وطن خپل کـور وګڼي او د مزدورانو چم ورسره ونکړي مونږ څه کولی شو؟ اودکار علاقه څنګه پیداکولی شو؟ ددې سوال په جواب کښی د هرچا خوښه چه هر څه وایي، زه خو یو هم مهم ټکی ته اشاره کوم او وایم که دلته غړیدونکی او بینا سترګې پیداشوې اوکارته یې کتل ارومرو له کارسره علاقه پیداکیږي او کارونه ښه کیږي، تراوسه پوری خوپه هره اداره کښی له یـو آمر اومشر د تفتیش په ډول ننوزي سمدلاسه حاضر ي ګوري او بل هیڅ شی نشي لیدلی تر دې وخته خـو مونږ د حاضری اخستلو او حاضری لیدلو نه نه یو اووښتی اوکار ته نه ګورو، په هیڅ اداره کښې هیڅـوک په وزګار کښینا ستلو او کارنه کولو له جزا لاندې نه دی راغلی او حاضر ګڼل شـوی دی هرکله که د کار مبصرین په کارپسې وګرزېدل او کارتـه یې کتل، دهر چا پېشرفت او ترقی دکارله مخې شوه او نورشیان له مینځه ووتل له کار سره به علاقه پیداشي او کارتـه بـه په مینه او محبت خلق وګوري.

انسان له خپل پېشرفت اوخپلی ترقی سره ټینګه علاقه لري که ترقي بې له کارکولو په بل راز ممکنه نه وه او د چا کارنه ورکیده دکارمینه په زړونو کښې ځای نیسي او له کارسره علاقه پیداکیږي.

په هر بـازار کښـې چه هـره متاع ښـه خرڅیږي خلـق هماغـه شـی ورتـه راوړي اوپـه هماغـه شـي پسـې ګرزي،کـه د کارخریداران پیداشوه او کارونو قدر او قیمت پیداکړه د خلقو په مټو کښی به زور او قوت پیداشي او ډیر درانه پېټی به په اسانه اوچتوی، بیا به زړونه دغسې ساړه نه وي او خلق به دتملق او چاپلوسی په عوض کارکوي او هرڅه بـه دکار په لمن کښې غواړي خلق به په دې پوه شي چه کار او زیار لکه یو کامل پیر خپل مرید لوړو مراتبو او مدارجو ته رسولی شي او په کارباندې هر راز کارونه کیږي.

که زمونږ ښارته یونوی کاروان راغی اودکار ښایسته اوښکلې منظره یې خلقوته وښـودله بیا بـه دکار غلامی پـه باداری اوسرداری خپله ښه بدله کړي او پادشاهان به یې خریداران شي.

اوس خو کاردنوکرانو او مزدورانو کاردی مګرکه اصلي او حقیقي څیره یې ښکنده شوه زلیخابه یې په مینه او محبت افتخار وکړي او داغلام به .زښت ډیر عزیز شي.

عقیده

له دې حربي ټانکونو نه هغه خوا دډیرو توپونو اوډیرو لښکروتر شا له هوایی طیارونه ډیر پورتـه یـو دا راز قوت لیدل کیږي چه په ټولو قوتونو غالب دی. له دې قوت سره نه او ر او نه اوبه مقاومت کـولی شي او نـه ورسره پـه تـوره او علم مقابله کیږی.

داقوت هغه عقیده ده چه انسان هر راز ایثار اوقربانی ته تیاروي اوپه ملتونو کښې یو فعا ل عقل، نه ویریدونکی عشق، فرهادی عزم اوسیلابي حرکت پیداکوي چه هیڅوک او هیڅ شی یې مخه نشي نیولی، کـه تاسې کـوم داسې ملت ګورئ چه هغه په هیڅ شي عقیده او باور نه لري او دهیڅ شي لپاره لـه سر او ماله نشي تیریدلی یقین وکړئ چه هغه ملت لکه داوبو ځګ ډیر ژر ورکیږي او محوه کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د روح خوشحالی او دزړه اطمیان چه سړی یې نه په ما ل او دولت کښې موندلی شي او نه یې دعلم وفلسفې په رڼا کښې څوک مومي نه په لوړو مانیو کښې پیداکیږي نه په زیب و زینت او جاه وجلال کښې لیده شي دعقیدې خاوندان یې دعقیدې په لاره کښې په هرقدم کښې مومي او هرساعت یې استقبا ل کوي.
کوم کسان چه نه په دینی اساسانو ایمان لری اونه په اخلاقي او روحاني نوامیسوګرو هیدلی دی، نه یې په نظرکښې ملي شعایرڅه قیمت لري، هغه په هیڅ مه حسابوئ او هېڅ یې وګڼئ.
انسان یوازی هغه چا ته نه وایي چه شکل اوبڼه یې د بنیادمو وي او دانسانانو جامې یې اغوستې وي، هغه اشخاص چه له خوراک او څکاک نه هغه خوا نور څه نه پیژني او له مادي خوندونونه غیر بله قبله اوکعبه نه لري هغه باید د هوا دمرغانو په شمیرکښې راشي چې ددنیا له باغ وبڼ نه میوې او دانې ټولوي، په ګټو اوشنو بټونو کښې اوسي او نور هیڅ کار نه لري اود هیڅ کارنه دي.
بې عقیدې خلق لکه دلارو او کوڅو خځلې داسې وي چه هوایي بادونه یې هرې خواته وړي او لوبې پرې کوي، مګر هغه چه عقیده لري او په یوه عقیده ټینګ ولاړدی دهغوی عزم او اراده دومره قوي وي چې د نمرود له اور ه هم نه ویریږي او په خطراتو ډیر زړور ورځي.
دعقیدې پیداکول او ټینګول یوقوي او مقتدر پالونکی غواړي چه عملاً د عقیدې په نشر او تحکیم کښې برخه واخلي او دعقیدې عاشق وبلل شي.
دعقیدې په ټینګوالی او کلکوالی کښې ادبیات ډیره حصه لري بلکه کیدای شي چه عقاید ایجاد کړي او یوملت دځینو شیانو معتقد وګرزوي.
دغه دوطنیت او ملیت مفکوره چه د ځینو اقوامو لپاره عقیده ګرزیدلې ده په اصل کښې ددې عصر د ادب مولود دی اوشعرو ادب په کښې عقیدوي قوت پیدا کړی دی. څنګه چه شعر او ادب عقاید ټینګوي، فلسفه او سیاست په عقایدوکښې ضعف او فتور راولي او له خرافاتو سره ئې برابروي د شعر او ادب دا وظیفه ده چه معتقدات او اخلاقي مبادي ټینګ وساتي او په دغسې ذهني روابطو د یوه ملت ارتباط او اتصا ل قوي کړي.

اخلاق

ښایي چه داعنوان د هر چاخوښ نشي او هرڅوک دغه مضمون تراخره ونه لولي مګر زنځورانو ته سړی ښخو نده دارو هم ورکوي او دواګانې اکثره بد خونده او بې مزې وي.
مونږ ډیر سره اوسپین مخونه، غټ څټونه اوقوی وجودونه ګورو چه په راز راز روحي او اخلاقي مرضونو اخته دي او ډاکترانو ته ځانونه نه ښئي.
زمونږ طبیان هم په دغسې نا جوړیو ښه نه شي پوهیدلی اوله مریض نه دطبیب حا ل ډیر بتر معلومیږي.
دیوه ملت دپاره ترهرڅه دمخه داپه کار دی چه خپل اخلاقي شان او وضعیت ته ملتفت شي او خپل زړه او دماغ معاینه کړي. داخلاقو رڼا زمونږ په هیواکښې لکه دغلو ډیوه ډیره خړه اوکم نوره ده په دغسې تیاره او تورتم کښې د انسانیت اوسړیتوب صفات او خویونه ورکیږي اوسړي ته څه نه پاته کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مونږ اوس نږدې نږدې داسې مرحلې ته رسېدلي يو چه بد اخلاق نبه ګڼو اوپه ناوړه خويونو افتخار کوو ځکه چې اخلاقي ذايقه موبايللى ده او خواړه راباندې ترخه لګيږي.

اوس مونږ فريب، چل او ټګى هوښيارى بولو، له يوه او بل سره مجامله او منافقت، بېځايه مراعاتونه او د حق ويلو په ځاى کښې چوپ کښېناستل مهارت اوهنر ګڼو، صداقت راته دساد ګانو خوى او خصلت معلوميږي.

اوسخاوت دبدوى او ابتدايي اواقوامو عادت شميرو.

ډير خلق شته چه له اخلاقي مباحثو څخه مږښت اوبې نيازي ښکاره کوي او وايي هغه خويونه چه پخواستايل کيده اوس نه په کاريږي، مونږ بايد زاړه تعليمونه پرېږدو او په دې اقتصادي عصرکښې دجود اوسخا سندرې ونه وايو.

زه دا منم چه ددې عصر اقتضا په اخلاقو او عاداتو کښې څه تغير پېښ کړى او اخلاقي ذوق يې څه قدرته اړولى دى.

په دې وخت کښې دصداقت اوسخاوت عناوين د چا توجه نه جلبوي مګر دانشم منلى چه اخلاقي تعليم بيفايدې دى او ضرورت ورته نشته.

ترڅو پورې چه انسان په دروغو شرميږي، تر هغه وخته چه يو انسان دبل انسان صميميت او ملګرتياته محتاج دى، ترهغه زمانه چې انسان په مينه او معاونت خوشحاليږي او د دوستۍ قدر کوي مونږ به رښتيا او وفا، اخلاص او محبت، ايثار او سخا ستايو او احسان ونېکۍ ته به په ښه سترګه ګورو.

ځينې کسان چه په دوايروکښې کارونه کوي اورسمي وظايف لري هغوى داخلاقو له کتابه يو يادوه شيه غوره کړى او هماغه کافي ګڼي.

دوى ډير ځله په وظيفه شناسۍ او پاک نفسۍ وياړي او دچا اخلاقي مراعات په ځان لازم نه ګڼي بلکه بې پروايي اوبې اعتنايي ورته ښه معلوميږي او له لحاظ و خاطر سره مجادله ضرور بولى. دا راز خلق سره له جدېت اوفعاليته اوسره له دې چه له چا نه رشوتو نه نه اخلي اوله حقه نه تيريږي خلقو ته ښه نه معلوميږي او په نفرت ليدل کيږي ځکه چه دوى هغه انساني اواخلاقي جاذبه نه لري چه د خلقو توجه جلبوى اوپه زړونو تسلط پيداکوي.

دوى په دې رازنه دي پوهېدلي چه ژوندون يوازې فعاليت او ماشيني حرکت نه دى چه سړى پرې اکتفا وکړي او په نور څه پسې ونه ګرزي.

څنګه چه مونږ په اجتماعي حيات کښې يو دبل لپاره کار کوو او تعاون ته اړيو، يو دبل ترضيې ته هم محتاج يو او ددوستانه علايقو او روابطو په ساتلو ترهغه حده چه اخلاق اجازه راکوي مکلف ګڼل کيږو.

اجتماعي ژوندله مونږ نه داغواړي چه له خلقو سره يو ښه راز اتصا ل او قرابت پيداکړو او د اخلاقو په مرسته په زړونوکښې محبتونه توليد کړو.

ښه اخلاق او ښه خويونه د همدې دپاره دي چه مونږ يوله بله نږدې او په مونږ کښې اجتماعي همدردي پيداکړي.

که دغه انساني جاذبه نه وي موجوده نو دغه کلي او ښارونه چه مونږ په کښې او سو، مونږ نشي راټولولى او د دوه ورونو ژوند هم ډير تر يخيږي او بېخونده کيږي.

اخلاق بايد په مونږکښې لورينه او پيرزوينه پيداکړي، له زړونو اوسينو څخه عنادونه او حسد و کدورت وباسي، ژبه په رښتيا ويلو او حق بيانولو وچلوي او دحرص اوشهواتو مخه ونيسي.

د يوه ملت اخلاق چه فاسد او خراب شي هغه ارومرو د انحطاط اوتيتوالى خوا ته درومي او له ډيرو بدبختيو سره مواجه کيږي.

په يوه ملت کښې که اخلاقي پابندي نه وي مو جوده هلته قوانين او اجتماعي نظام د مفاسدو او مظالمو مخه نشي نيولى او عدالت ښه نه قايميږي، هغه خلق چه له ښو اخلاقو تير شوي دي او اخلاقى تربيه نه لري هلته ډير فجا يع او مصيبتونه ليدل کيږي او انسانان سمه لاره پرېږدي په نفس وشيطان، هوا او هوس پسې درومي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته عياشي اوشهوت پرستي، دروغ ويل او حق پټول رواج پيداکوي او دخيرو صلاح مينه له زړونو څخه وزي، په انساني شعوراو ادارک کښې تغيير پيښيږي، دښو او بدو تميز څوک نشي کولی، دفضايلو قدر او قيمت کميږي، صبرو ثبات استقامت او حقانيت په افرادو کښې نه پاته کيږي، هر څوک هرڅه کوي او شرم و حياله سترګو وزي، هغه تقویٰ او عفت چه انسان له هلاکت او رذالت څخه ساتي ضايع کيږي او افراط و تفريط د عدالت او مساوات ځای نيسي.

ددغو ټولو ملاحظاتو په اثر يوملت بايد خپلي خزانې دومره ټينګې ونه ساتي لکه چې خپل ملي او عالي اخلاق ساتي. داخلاقو ساتنه ترهرڅه زياته ضرورده، که اخلاق نه و، هيڅ نشته او هيڅ نه پکاريږي. بې اخلاقو ژوند د مريضانو او رنځورانو ژوند دی چه له ډيرو شتو سره بېخونده او بې مزې وي.

دغه راز نا جوړتيا صحيح اديان او ليکوال ورکولی اوکمولی شي او د همدوی کار دی چه لوړ او عالي اخلاق په ملت کښې وساتي او محوه کېدوته يې پرې نږدي.

تعليم او تربيت

چاچه دتعليم اوتربيت ټکی اوربدلی او د دواړو په مفهوم اومعنی کښې يې غور او دقت کړی دی هغه پوهيږي چه تعليم بېل شی او تربيت بېل شی دی.

علم په ټوله نړی کښې تقريباً يو راز وي مګر تربيت په هرملت او هرمملکت کښې بل راز کيږي. علم په لږ وخت کښې ديو څه کتابونو په وړلو او ترجمه کولو له يوه ځايه بل ځای ته نقل شي مګر دتربيت انتقا ل عمرونه اوډير وسايل غواړي.

دعلم ښودنه د يوه ملا او معلم کاردی مګرتربيه کو ل دمحيط او جامعې، دمور اوپلار دکوراو کورنۍ ديوه قايد او مرشد وظيفه ده.

علم په الفاظو اوکلماتوکښې ځای لري مګرتربيت په عمل اوکردار کښې ځان ښئي.

دغه راز تعبيرات زښت ډير دي اوسړی کولی شي چه دتعليم اوتربيت راز راز تعريفونه وکړي او بيل بيل لفظونه ورته په هره ژبه کښې پيداکړي. تعليم ته ښودنه يا پوهونه ووايي او تربيت روزنه اوپالنه وبولي، هغه آسان او دا ګران کار وګڼي. دمدنيت او تهذيب، اخلاقو او عاداتو اساس تربيت وبولي او په اختراعاتو او اکتشافاتو کښې علم ته زياته برخه ورکړي.

دا کيدای شي چه ديوه سړي فهم او ادارک، پوهه اوهوښياري زياته وي، کتابونه يې ډير لوستي وي، معلومات يې له مدني اشخاصونه هيڅ کم نه وي مګر دتهذيب اوتمدن په لحاظ په ډيرو ابتدايي مراحلو کښې پاته وي.

يو سړی داکولی شي چه دمعلوماتو او نظرياتو په اعتبارد خپلي جامعې اومحيط له عمومي سطحې ډيرلوړ شي، خپل لباس اوخپل ظواهر بل راز کړي مګر خپله محيطي او نژادي تربيه هغومره نشي اړولی او هغه ترقي چه په هغه خوا کښې کوي دلته يې لسمه برخه هم نشي کړای.

رښتيا وايي چه خټکه غر هغسي يې کربوري، که يوسړی هر څه وکړي او سل رازه صابون په ځان ووهي بيا هم دخپل هيواد تربيوي رنګ له ځانه نشي لرې کولی اوخپله ملي تربيه نشي اړولی.

ښايي چه تاسي په غرونو کښې له سمې نه ښه ښه ملايان پيداکړئ چه دکتاب په حاشو اونکتو به ډيرښه پوهيږي، په منطق او فلسفه کښې به يې شهرت لرې ځايوته رسيدلی وي مګر وضعيت ا و ناسته ولاړه به ئې دغره والو وي او په اخلاقو او عاداتو کښې به له هغوئ نه څه ډيرفرق نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه به په ښارونوکښې ډيرې شپې تيرې کړی وي، علم به يې له سمې او اوارې نه غره ته خيژولی وي مګر دښاروالو او سمه والو تربيت به يې له ځانه سره نه وي وړی. ډير پوهان به وي چه په ډيرو دقيقو علمي مسايلو به پوهيږي مګرکوم نواقص او عيبونه چه د محيط په تربيه کښې وي هغه به نشي ليدای اوپه دې باب کښې به له عوامو ډير فرق نه لري.

دلته هغه مشهوره قصه رايادېږي چه دپښتنو په سيمه کښې دوه غرونه دي يوته ايلم او بل ته دوه سری وايي، څه خلق چه دايلم په لمنه کښې اوسي هغوی خپل غرڅک ګڼي، څه نور چې د دوه سری په اړخ پراته دي هغوی وايې دوه سری هسک غر دی.

ددوی په مينځ کښې هروخت په دې خبره جګړه وي اوکله کله به کښې سرونه هم ماتيږي، په دغه ځای کښې کوم وخت يوطالب العلم له خپل استاذ سره دابحث راواخيست چه مونږ ولې ټول عمر په خوشې خبره جنګونه کوو او يوبل ژوبلوو؟ دانا پوهی بايد ورکه کړو او داعادات پريږدو، استاذ هم دده تائيدکاوه او دا جنګونه يې د حماقت او ناداني سنداو حجت ګاڼه، په دې بحث کښې له طالب نه وويل شوه معلومه خبره ده چې دايلم غرڅک دی او دوه سری ټيټ دی، دلته دملاصاحب هغه ټولې خبرې هيرې شوې او طالب ته ئې په بدو او ردو ويلو شروع وکړه، طالب هم دايلم په غره ټينګ ولاړو او له استاذ سره په جګړه اخته شو.

وګورئ! دوی دواړه دعلم اوپوهې له خوا پوهيدل چه دا جګړه د ناپوهی علامه ده مګر د محيط له تاثيره يې ځانونه خلاص نشوکړای اوکه هر څه و، بيا هم يو د ايلم او بل د دوه سری و.

علم او پوهه سړی پوه کولی شي مګر منع کولی يې نشي ځکه چه تربيه په علم باندی غلبه لري. يوسړی داکولی شي چه بل په خبره پوه کړي مګر ښه کولی يې نه شي، انسان په ډيرو شيانو پوهيږي مګر کوی يې نه، پوهه ل دعلم کاردی مګرښه کو ل اوپه ښه لاره بيول صحيح تربيت غواړي.

د قضاوت شعور

ځينې کسان دي چه په خپله پره نه شي پوهيدلی او ټل نور خلک په خپل حق کښې ملامت بولي. دوی هرڅه کولی شي مګر په ځان باندې دملامتی حکم نشي کولی او خپله ګناه ورته دنورو له ټوا به ښه ښکاري، دوی په خپل ځان او په خپلو کړو هيڅ قصورنهويني او داسې معلوميږي لکه چې ددوی سترګې د ځان د ليدو د پاره نه وي.

د دوی د ډيوې لاندې هميشه تياره موجود وي او هغه څه چې بايد په ځان کښې وګوري په جهان کښې يې ګوري.

دوی چې په خپل ګريوان کښې سرښکته کړي او ځانته متوجه شي يوه ذره ملامتي نه شي ليدای مګرچې بل ته متوجه شي ډير واړه شيان په نظرکښې غټ ورځي او په لړمانه کښې هډوکې پيداکوي ددغسې اشخاصو انساني شعو ډير کمزوری وي او دوجدان سترګې يې ړندې وي.

دا راز خلک دانصاف او عدالت په پوله هم کله نه وي تيرشوي، او دبل آس له خپل ټټو سره هيڅکله نه برابر وي.

دغسې انسانان چې دخپل عيب او قصور له ليدلو عاجزدې اودغه توان نه لري چې په خپله سهوه او خپل نقصان اعتراف وکړي، دخپل ځان اصلاح هيڅکله نه شي کولی او خپل عيب ورته هنر معلوميږي.

هغه دقضاوت شعور چه په حيوان کښې نشته او په انسان کښې شته سړی مجبوروي چې خپل ښه اوبد وسنجوي او هغه وخت چه دده معامله له نورو سره پيداشي ځا نته تر ځځ ونه وهي او ډيره ښه منصفي وکړي.

هغه وخت چې انسان د ځان او دبل په حق کښې حکميت کوي او ځانته دقضاوت په حق قايليږي بايد خود خواهي او خو د غرضي پريږدي، د ځان مينه له زړه نه وباسي، د خپل اوپردي فرق ونه کړي، د حق په ستونې پښې کينږدي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

له حق څخه تیر نشي، عدالت او حقانیت له انسان نه همدغه تقاضا لري او دقضاوت شعور داغواړي چې انسان به له ځا نه سترګې نه پټوي او په خپل قصور به اعتراف کوي.

زه دانه وایم چه څوک به هیڅکله کوم بد یا ناوړه کارنه کوي، هیڅکله به د چا په حق کښې ګرم او ملامت نه وي او نه به د نفس او شیطان په لار درومي ځکه چه زه په دنیا کښې دیوه معصوم انسان انتظار نه لرم او دانسانانو په هیواد کښې پرښتې نه غواړم، زما آرزو یوازې همدغه ده چې انسان یواخلاقي احساس او دقضاوت صحیح شعور ولري چه خپل نفس هم محاکمه کړی شي اوپه خپله ګناه اعتراف وکړي. کله چه انسان له ځانه سره یوازې کیږي او په خپل ګریوان کښې سرښکته کوي باید خپل عیبونه خپل نقصانونه ولیدای شي او ندامت وکړي. همدغه پښیماني او ندامت انسان اصلاح کوي او پاک خدای پرې خوشحالیږي.

انسانان هم هغه انسانان ډیرښه ګڼي چه په حق اعتراف کوي او خپله پړه مني، هغه څوک چې ګناه کوي او ځان ګناهکارنه بولي، هرڅوک ورته په قهر اونفرت ګوري او د خدای درحم او مهربانۍ مستحق نه ګڼل کیږي، دانسان اوشیطان فرق همدغه دی چې یو په خپل قصور او پخپله ګناه اقرار کوي او مغفرت غواړي، هغه بل د خپلې سرکشۍ او نافر مانۍ دپاره دلایل پیداکوي او ځان ګرم نه بولي.

دعصیان او بغاوت فرق هم همدغه دی او هغه شی چې له ګناه نه لوی جرم بلل کیږي په خپله ګناه نه قایلید ل او خپله پړه نه منل دی.

ذوق

څوک چه د یوه ښه شعر په لوستلو، دیوې ښکلې نغمې په اورېدلو، دیوې ښې منظرې په لیدلو پخپل نفسی حالت او کیفیت کښی تغیر وینی او د خوشحالۍ احساس کوی هغه ته د ذوق خاوند ویل کیږي، او هغه چه له دې ټولو شیانو پټې سترګې تیریږي او په بې اعتنایې ورته ګوري د بې ذوقو په ټولګې کښې راځي.

د یوه مدنی او بدوی انسان فرق هم د ذوق او حساسیت په اعتبار ډیر ښه معلومیږي.

هغه ځه چه یوشاعر او دشعور خاوندئې داسمان په رڼو ستورو، دسپوږمۍ په سپینه رڼا، د دریاب په مستۍ، دشنو بڼونو په سمسو رتیا، دبلبلو په نغمو، دښکلو په ناز او خنداکښې ګوري د غرو شپانه اوساده انسانان یې هم وینې مګرپه دواړو یوشان اثرنه کوي او په احساس کښې یې ډیر تفاوت موجود وي.

هغه کسان چه د شعر او ادب له اغیزې لاندې نه دي راغلي او دغه حلال سحر پرې تاثیر نه کوي باید پخپل ځان وویریږي اوپوه شي چه انساني احساس یې ډیر کمزوری دی او له ذوق څخه لره برخه لري.

هغه ذوق چه انسان ته دخوړو اوترو خوند ښئي حیوانات یې هم لري او مچان هم د خوږو احساس کولی شي مګر هغه بل ذوق چه دلطایفو او محاسنو په خوند باندې پوهیدل دی هغه یو بل شان تلذذ دی چه په خوراکو نوکښې هیڅکله نه موندل کیږي او له شهواني خوندو نه هسک مقام لري.

دا ذوق بلبله دګلزار لورته بیایي اوهغه ذوق کارغه په مردارو پسې ګرزوي. بې ذوقی د انسان لپاره لوی عیب دی اوهغه څوک چه دښو خبرو او انسانی فضایلو په خونداو کیف نشي پوهیدلی له ډیر لوی نعمته محروم دی. هغه چاته چه دزرکو له اوازه درزکو کباب خوندورکوي او د رباب له ترنګه دغوری شرنګ ته زیات خوشحالیږي د هغه په حا ل افسوس او حسرت په کار دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه شان خلق دوطن له خرابۍ نه د خپلې اشتها په خرابۍ ډیر خپه کیږي اوبې له شخوند وهلوپه خوندنشي پوهیدلی. ځوک چه د خیر رسولو اوعواطفو ذوق پیداکړي هغه بیا له دېنه چه ځان ورځ پریږدي او بل مور کړي ډیر خونداخلی اودغه مزه په ډیرو خوندورو طماموتوکښې نه مومي.

پوهان اومشران باید دصحیح اوانسانی ذوق په پیداکولو او روزلو کوښښ وکړي او حیواني ذوقونه په انساني ذوقونو بدل کاندي. هغه کسان چه دشهواتویه استسقی اخته دي او داتنده یکښې زیاته شویده که هغوی هرڅومره څوروب اوسیراب شي نسونه ئې پرسیږي اومري مګر تنده ئې نه ماتیږي او قناعت ئې نه حاصلیږي.

ددوی اساسي علاج دانه دی چه خواړه او اوبه پرې زیات کړو بلکه اصلي چاره ئې پرهیز او درنځور ذوق مخالفت دی.

که ذوق مریض اوعلیل وي یاله فسق اوفجورسره اشناشي دغه ملکوتي انسان د حیواناتو په غوجل کښې ترې اومقام یې ټیټوي مګرکه دغه مادي ذوق له معنوي عالم سره اشنايي پیداکړي او نور خوندونه وپیژني انساني سویه لوړیږي اوعالي اخلاق په محیط کښې رواج مومي. دذوق تربیه او پالنه دعالي ادب اوشعر کاردی او په ادبي درسونو ذوق عرفاني کیږي.

هغه روحي امراض چه ډاکتران یې علاج نشي کړای دشعر او ادب خاوندان یې په اسانۍ چاره کولی شي.

که په شعر او ادب کښې معنوي ذوق او عرفاني شعور حلول وکړي او شاعر دظوا هرو په ځای حقایق او معاني وستایي کیدای شي چه دیوه ملت په روحیاتو، اخلاقو او عاداتو کښې تغیر پېښ کړي او ذوق یې ورواړوی.

هغه احساس او هغه مینه چه له سلیم ذوق څخه پیدا کیږي په اجتماع کښې ډیر ښه تاثیر لري او د ډیرو بدبختیو علاج پرې کیږي.

خیال

خیا ل یوبېټ معنوي قوت دی چه له واقعاتو اومحسوساتو نه هغه خواځینې شیان ویني او په غیبي حقایقو پوري زړه ترې.

په کومه لاره چه خیا ل تللی شي هلته عقل د ړندو په شان تېریږي او څه نه ویني. د انسان د فکر او عقل مانۍ په خیا ل ولاړه ده او دملتونو په حیات کښې ډیره ستره او مهمه برخه لري.

کوم علوم چه عقل پرې یقین کړی دی او دخیا ل برخه په کښې ډیره لږه معلومیږي که غوراو دقت وکړو خیا ل په کښې ډیره برخه لري.

که تاسې له یوه ریاضي دان څخه د (واحد) تعریف وغواړئ چه دریاضیانو ابتدا او انتها ګڼل کیږي یا د هندسې له یوه عالم څخه د (نقطې) پوښتنه وکړئ چه ټول خطوط ورڅنې پیداشوي اوله خطوطو څخه بیاطو ل، عرض او عمق یعنې مقائیس ثلاثه پیداشوی دغه دواړه شیان بې له خیاله وجودنلری. دغه دصحراکانې چه مونږ ئې په حجریت او کانیتوب پیژنو دا هم دخیا ل اغیزه ده او دانسان تحلیل دتحجر اوتجمدپه صورت ورته قایل شوی دی.

که چیری انسان د خیا ل له قوته محروم وای اوبې له محسوساتو یې نور څه نه لیدلی عقل اوفکر یې دغې درجې ته نشو رسېدلی اوپه غیب یې ایمان نشو راوړلی. خیا ل په انساني ژوند کښې نشاط اوسرورپیداکوي او احساسات وعواطف

(c) ketabton.com: The Digital Library

روزی. هغه شی چه دانسان په نظرکښې معنوي محسنات او روحي آما ل ځلوي هغه خیا ل دی او همدغه شی لکه یو ه ښکلې حوره انسان په هر حا ل کښې خوښ او خوشحاله ساتي.

دوطنخواهي احساس، د ازادۍ ارزو، دشهرت تمنا دانسان یوه خیالي معشوقه ده او همدغه شی یې یوې خوا او بلې خواته بیا یې اولوی لوی کارونه پرې کوي. .همدغه انسانی تخیلات دي چه دیوه ملت خواره واره افراد راغونډوي او اجتماعی جذبات و احساسات ژوندی کو ي، خیا ل په شعر او ادب کښې ډیر د خل لري او شعرا ٴاو ادبا ٴ د خیا ل په مرسته عواطف اومشاعر راویښوي.

چیرته چه شعر او ادب کمزوری او خیالات مړه وي هغه ملت هم مړبلل کیږي اوانسانان د مادیاتو په مینه کښې ورکیږي هلته په زړونو باندې مایوسي اوافسردګي غلبه پیدا کوي او دعرفاني نهضت او ارتقا مینه له مغزونه وزي.

په دغسې ځایونوکښې خلق په مساجدوکښې ناست وي سرونه یې په زنګنو ایښی وي، خطیبان خطبې او خطابې لولي، مګر د دوی په زړونو کښې هیڅ جذبه هیڅ جوش او حرکت نه پیداکیږي او ټول په مراقبه کښې ویده وي.

مجالس او محافل بې روحه وي، جراید اومطبوعات ځوک نه لولي، خلق ظاهراً په کلو او ښارونو کښې اوسي مګر په زړونوکښې سره بېل او جدا وي.

د هرچا غم او خوشحالي ځانته وي، هیڅوک له هیچا سره رابطه وعلاقه نه لري، همدردي اوغمشریکي له مینځه ځي او یوه بېشعوره ړند ه دنیا جوړیږي.

که په شعر او ادب کښې له خیا ل او تخیل څخه کارو اخستل شي او له خیا ل نه استفاده وشي له ړندو سترګو نه هم اوښکې تو یوي اوله کاڼو نه سخت زړونه نرموي.

تاسې فرض کړئ چه په یو ځای زورور سیلاب راشي او د ډیرو خلقو کورونه خراب کړي، ډیر مالونه او ډیر انسانان له ځانه سره یوسي اوښځې ونر، ماشومان او سپین ږیري په اوبوکښې لاهو کړي، که مونږ دغه حادثه دیوه خبر اواطلاع په صورت شایع کړو دومره تاثیر به ونکړي لکه چه یو ادیب دغه واقعه په یوه ډرام کښې تصویر کړي یا یو شاعر ورځنې موثر اومهیج شعر جوړ کړي او خیا ل پکښې خپله ساحري صرف کاندي. داواضحه خبره ده چه خیا ل په عواطفو اواحساساتوباندې حاکمیت لري او تعقل محض دغومره رقت او دقت نشي جلبولی.که انسان یوازې دعقل په نغوته کارکولی نو دسیلاب یو مختصر خبر او دتلفاتو احصائیه کافی وه چه دمصیبت لیدونکو دپاره د نورو همدردي اودلسوزي حاصله کړي او د شعر و رومان وظیفه په ځای کړي مګر داهیڅکله نشي چه یوه سړه بې روحه معقوله خبره لکه یوشعر اوادبی شاهکار چه له خیا ل اوتخیل نه پکښې کاراخستل شوی په زړونو اثرو کړی او عواطف وخوځوی.

عشق او حرص

کورپه کوراوکلي په کلي ګرزېد مه، دهرچا به چې څه په خدای لوریدل هغه به یې زما په ځولۍ کښې غورځول،رنګ په رنګ غلې او دانې به زما په ګوډي کښې ټولیدې او په کچکو ل کښې به مې څو ډوله ټوکان جمع شوه مګر زه به نه قانع کیدم او زما سر ګرداني نه ورکیدله. له یوه کلي به بل ته تلم اوله بل نه بل ته، هیڅ نه وم خبر چې زما لیلی په کوم کور کښې ده؟ او زه څه شی دومره لالهانده کړی یم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه به لکه د هوا مرغه سرګردانه ګرځېدم او نه به پوهیدم چه دکوم دام او کوم ښکاري ښکاریم؟ ما ته نه وه معلومه چه دا د حرص او لوږی سرګرداني به کله او څنګه قطع شي؟ لکه چه د هوا مرغان په یوه پتي،یوه باغ او یوه بڼ کښې نه ایساریږي زه هم د یوه کلي او یوه کور په خیرات نه قانع کیدم او په ډیرو ګرزیدو به نه ستړی کیدمه.

زه په دی نه پوهیدم چې د ګلزار بلبلې ولې په دانو پسې نه ځي او لکه کارغان مرداری نه لټوي.

ددې سر کشفول زما دپاره ډیرګران کار و او د دنیا په دغسې اسرارو پوهیدل هم څه اسانه کار نه دی. دعلم او پوهې ریباران د هرچاکورته لاره نه لري او هر چا ته د معرفت له دنیا نه خبر نه راوړي.

ماته دا پته نه لګیده چه دحرص علاج په څه شي کیږي؟ او هغه څه چه دانسان مخه له ټولو شیانو یوه شي ته راګرزوي څه ئې بولي ؟

زه ډیره موده دغسې سرګردانه او لالهانده در په در، خاورې په سر وګرزیدم او خیر مې غوښته چه نا څاپه مې په یوه ښکلې لیلی سترګې ونښتې او د جما ل پرښتې خپله راته خیر راووړ.

زه اوس د بل چا سره خبرې نه کوم او بل څوك نه وینم یوازې له خپلې محبوبې سره راز و نیاز لرم او وایم: څه ښه ورځ وه، څه ښه ساعت و چه د کور مزدوره له کاله وتلې وه او تا پخپله له دروازې نه سر راشکاره کړ.

تا ماته وکتل او ما تا ته،پدې کتلو کښې نه پوهیږم څه اثر موجود و،چه زه ئې له نورو کورونو راستون کړم او یوازې ستا د در ملنګ شوم. تا ما ته په اصل کښې د عشق او محبت خیر راووړ او زما لوږه دې بیخي ورکه کړه. زما د حرص کجکول دې مات کړ او د خوراك و څکاك فکر دې رانه ویووړ. زه اوس د بلبلو د ژوند په راز پوه شوم، ما ته اوس دا علم بې صوته او بې الفاظو حاصل شو چه د حرص علاج بې له عشقه په بل شی نه کیږي.

هر عشق چه وي او هره لیلی چه چا ته ځان ښکاره کړي، د جما ل پرښته وي که د علم و معنی محبوبه له انسان نه بل شی جوړوي او له ذلت او حقارت نه ئې خلاصوي. د دنیا حرص او سرګرداني د عشق له برکته کمیږي او کارغان و بلبلې همدغومره فرق لري. هغه ملنګان چه په دغو کوڅو کښې څوك په دیدار او څوك په دنیا پسې ګرزي په ظاهره یو شان معلومیږي مګر په حقیقت کښې یو راز نه دي.

هغه څوك چه بې له یوه ټوك ډوډی او غوړ هډوکی بل مطلب نه لري هغه ته ستا درګاه او نورې درګاه څه فرق نه لري مګر چا چه په تا پورې زړه تړلی او ستا دیدار غواړي هغه یوازې ستا د کور طواف کوي او ستا د دیوا ل سیوری د همای له سیوري نه ښه ګڼي.

ستا د ښایست په ګلزار باندې یوازې بلبلو زړه بایللی دي او بس. دا نور ټول هغه هوائي مرغان دي چه د خوړو میوو د پاره ځي او راځي او هره ورځ شل او سل باغونه لټوي.

اې ګرانې مېنې! ای ښکلیه هیواده! ای د ښکلا او نازو نعمت مېرمنې! هغه څوك چه تا نه ویني او ستا عشق ئې په زړه کښې نه دی پیدا شوی هغه ستا د درګاه خاورو ته په قدر نه ګوري، ستا د بهار ارزو نه لري ستا په ګلونو لکه بورا او بلبل نه تپیږي، ستا د جروبیو او آبشارونو، ستا د ښایسته غرونو او ګڼو ځنګلونو د ښایست احساس نشي کولی ستا زرکو او هوسیو ته په مینه او محبت نه ګوري، ستا له ګلونو ډکه ځولی پرې اغیزه نه کوي، ستا ډك سیندونه او شنې درې ورته هیڅ معلومیږي.

ګرانه وطنه! تر څو چه د خلقو په نظر کښې ستا د حسن او جما ل شعور او احساس پیدا نشي او بې له غوړې او خوړې مړی نور څه ونه پیژني تر هغه وخته چه انسانان یو معنوي او نظري ذوق او شعور پیدا نکړي ستا محبت د دوی په زړونو کښې ځای نه نیسي.

دغه ډوډی غرپ عالم چه بې له نس مړولو بله سودا نلري او د عشق و مینې له جهانه نا خبره دی ستا مینې او محبت ته نشي رسیدلی. دوی له تا نه ډیرې ګټې وکړې مګر ستا عشق ئې په زړه کښې پیدا نشو دوی لکه لیوان ستا په رمو کښې ګډ شوه او ډېرې غوښې ئې و خوړې مګر ستا نشوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په رښتیا چه عشق او مینه د ګټې او فایدې په رڼا کښې نه موندل کیږي او له دغه لارې څوك د عشق مقام ته نه رسیږي.
هو! عشق د نفع او فایدې جګ ته سر نه ټیټوي بلکه شروع ئې په دغه قرباني بانديې کیږي.
عشق د سوداګرۍ متاع نه ده او خیټه ور پرې نشي پوهیدلی. د عشق درس باید له بلبل او بورا څخه واخستل شي او د شعر و ادب په نغمو کښې د وطن او هیواد عشق و مومو.
دا سندرې د وطن شاعران وائي او شعر و ادب دا کولی شي چه مونږ له دغه عشق سره اشنا کاندي.

دمشرانو عشق

څوک چه لوی شي او دمشرتوب لوړې درجې ته ورسیږي هغه بیا په دغسې ډیوو چه په یوه کورکښې بلیږي ځان نه سیزی او نه لکه هلکان په کوم سپین مخ یا ملالو سترګو خپل زړه بایلي.
هغه هیڅکله ددنیا په سرو او سپنو داسې نه مین کیږي لکه په ما ل مین سوداګر چه شپه او ورځ ددنیاپه غم کښې ورک وي او بل هیڅ شي ته یې پام نه وي، ما ل لا څه چه د خپل ځان، خپلو لونو او ځامنو، د خپل تېراو کهول مینه اودوستی هم پرې دومره غلبه نه کوي چه نور هر څه هیرکړي اویوازې خپل غم وژاړي.
مشران او لوی خلق دغه ټو ل محبتونه چه واړه خلق یې لري په یوه عشق قربانوي چه هغه دملت او هیوا د عشق دی.
د همدغه عشق په اثر د ملتو مشران دمشرتوب حق پیداکوي او دبابا توب مقام او منزلت مومي.
څنګه چه یو طفل اوکوچنی دډیری ناپوهی په وخت کښې خپل پلار پیژني اوپه غیر کښې ځان ورغورځوی ملتونه هم که هرڅومره بې تعلمیه وي دخپلو خوا خوږو مشرانو تیمز کولی شي او د دوی په ځولۍ کښې ځان اچوی، خپل ټول مقدرات دوی ته سپاري او په دوی اعتماد کوي.
دعشق په جاذبه کښې دغه قوت موجوددی چه احمد شاه غوندې د پنځه ویشت کالو ځلمی دټولو پښتنو بابا کړی او دډیلی په تخت یې کښېنوي. دپښتو نخوا اوپښتنو عشق احمدشاه بابا ته لویه شهنشاهي ورکړه او ډیرو سپین ږیرو دده بابا توب ومانه ځکه چه دی رښتیانی مشر و او هغه عشق چه په مشرانو کښې پیداکیږي په ده کښې موجود و.
ده په دروغو خپل وطن او هیواد ته دانه دی ویلی:

ســـــــتا دعشـــــــــق لــــــــــه وینــــــــو ډک شـــــــــوه ځیګرونــــــــــه
ســـــــتا پــــــــه لاره کښـــــــــې بــــــــایلي ځلمــــــــــي ســــــــرونه
تاتــــــــه راشــــــــــمه زړګـــــــــی زمــــــــا فــــــــارغ شـــــــــي
بــــــــــې لــــــــــه تــــــــامي اندیښــــــــــني د زړه مارونــــــــــه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دډيلي تخت هيرومه چه رايادکړم

زما دښکلي پښتو نخوا دغروسرونه

که تمامه دنيا يو خواته بل خوائي

زما خوښ دی ستا خالي تش ډګرونه

احمد شاه به دغه ستاقدر هيرنه کا

که ونيسي دتمام جهان ملکونه

څوک چه معنوی رشداو بلوغ ته ورسيږي او دمشرتوب درجه وموميي هغه له وطن او هيواد سره همدغسې عشق پيداکوي او وطن ته دعشق په نظرګوري، هغه بيا دغرو په څوکو، دصحرا په لمنو، دوطن په کاڼو او بوټو کښې يوه داسې تجلی اورڼا ويني چه هر څوک يې نشي ليدای او هر چا ته ځان نه ښئي.

څنګه چه يوښاپيرک ځلانده لمرنشي ليدای، يوکوچنی دځلميتوب احساس نشی کړای، ددغو ټيټو ډيو و پتنګان دستورو ډيوو ته نه رسيږي، دغه عالی عشق ته هم هرڅوک نه رسيږي اونشي رسيدلی.

داعشق دمشرانو او لويو خلقو په برخه دی اوبېل کيف لري.

ددې عشق نښې او علامې بل راز دي او ځانته شواهد لري. تاسې دغه عشق او د حسن و جما ل عشق سره بيل کړئ او هغه منظره چه دمجنون او ليلی په عشق کښې يې وينئ له سترګو لری کړئ.

دا هغه راز مينه ده چه دپلار او ځوی دمرشد او مريد دشاګرد او استاذ ترمينځ وي اوبې له غمخوری او خير خواهی نورمظاهر نه لری.

په دې عشق کښې نازو نياز، بی پروايي او تغافل نه ځائيږي اونه په کښې رقيب او ريبار شته. له دې عشق سره رحم وعاطفه، ثبات او متانت همدردی او ايثار ملګری وی او له هر راز تهمتونويې لمن پاکه ده.

دلته لېونتوب اوله خپله پرديو بېلېده نشته او نه پکښې دمعشوقو له لاسه شکايت او له رقيبانو سره حسد ليدل کيږي.

له دې عشق سره دپيسومينه او دمادياتو محبت نه يو ځای کيږي. هغه څوک چه په پيسو مين وي او پيسې ټولوي هغه هيڅکله يوقام په ځان باندې نشی راټولولی. هغه کسان چه قومونه پرې غونډيږي هغه پيسې نه غونډوي او دغه مينه له زړه څخه باسي.

کوم اشخاص چه قصې ګټې هغه پيسې نه ګټي اوپه بت شکنی افتخار کوی.

داکيدای شي چه قلندران او درويشان دملت مشران شي او خلق يې په مشرتوب ومني مګرد پيسو مينان او سود خواره يابډې خواره هيڅکله دمشرتوب لوړه درجه نه مومي اونه دمشرانو عشق پيداکولی شي.

ای هغو کسانو چه دمشرتوب آرزو لرئ او لويوالی غواړئ!.

راشئ! چه د خود خواهی او ټيټو مينو مراندې او تنابونه پرې کړواو د لمر و سپوږمی په خوا کښې خپلې خيمې ودروو.

راشئ! چه له دې کوچنيو ځالو والوزو او لوړپروازونه وکړو.

راشئ! چه يوملی او وطنی شعور پيداکړو او دوطن غرو او رغو، کاڼو اوبوټو ته په مينه اومحبت وګورو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه شعور او دغه احساس ژوندی شو بیا به هر یو بل ته محبوب معلومیږي او هیڅوک به هیچا ته په نفرت نه ګوري.
یو بډای به دخوارانو دلداری کوي، یوعالم به ناپوهانوته سمه لاره ښئي، یو طبیب به د رنځورانو په علاج پسې ګرزي، یو قوی به دضعیف پېټی په اوږو واخلی او ټو ل به یو له بله ځاریږي.
راشئ! چه همدغسې وکړو او ددې په ځای چه یتیمان وژړوو د یتیمانو اوښکې پاکې کړو او د دردمنو له حاله ځان خبر کړو.

یو ازېتوب

هغه خواږه ملګري څه شوه چه ټوله ورځ به مې ورسره لوبې کولې اویو ساعت به هم نه بېلېدو.
هغه کاڼې به اوس چیرته وي چه دشپې به می هم په جیب کښې ساتل او یوه شیبه به مې له ځانه نه بېلول.
هغه ونې به اوس څنګه وي چه مونږ به کښې ټالونه اچو ل اوله ملګرو سره به مو یو ځای ځنګل.
داشیان اوس یو هم نشته او زه بیخي یوازې یم.
هغه خاورې چه مابه په کوڅوکښې ورسره لوبې کولی باد ویوړې اوزما خوشحالي هم ورسره لاړه.
هغه دګاټو او لوبو میدان به هم وران شوی وي، د ګودر غاړه به هغسې نه وي د خیزوځای به هم بل راز وي.
دا څه وشوه؟ او څه راپېښ شوه چه زه یې له دې ټولو بیل کړم او بېخي یوازې شوم.
زه خو به یوساعت له خپلو ملګرو نه بېلېدم او بې له هغوی مې ساعت نه تېرېده اوس ولې یوملګری نه لرم او چا ته نه نژدې کیږم.
هغه بله ورځ چه زما یو پخوانی ملګری دلته راغلی و، ما ورسره هغسې دمېنې مرکه ونکړه او بل راز راته ښکاریده، هغه به څومره خپه شوی وي اوپه زړه کښې به یې څه تیرشوی وي، هغه به وایي ده اوس خپله جامه بدله کړه او خپل پخواني اشنایان یې پرېښودل.
ماته خودی زښت ډیرګران و، اوله هرچانه به مې ښه ګاڼه، ده هېڅکله داګمان نه کاوه چه زه به له ده سره دغسې بې پروايي کوم او دده مینه اومحبت به هیروم.
ماهم دغه تصور هېڅکله نه کاوه چه زه او دی به دومره پردی کیږو او زړه ملګرتیا به پرېږدو.
نه پوهیږم زما او دده ترمینځ چاتورې کټوې وګرزولې او زمونږ زړونه یې یوله بله توره کړه.
دی خو زما ډیر خوږ ملګری و، ما ولې دده قدر ونکړ ولې مې ده ته په مینه او محبت ونه کتل؟ کالي یې زاړه و او څه یې نه درلوده که دناپوهۍ په وجه راته بل راز ښکاره شو؟
زه اوس دعزت اواعتبار خاوند یم او دی لا چانه دی پیژندلی، که کوم بل علت اوسبب موجود دی چه زه او دی یې په زړونوکښې لرې کړو او پخوانۍ رابطه یې قطع کړه.
ښايي چه دغه خبرې ټولې رښتیا وي، ماډیره موده څه توراو سپین ولوستل اودی په هماغه پخوانی حا ل پاته دی زه اوس له کتابونو اواخبارونوسره اشناشوم او دی یوه چټۍ نشي لوستلی، زه په یوه ماڼۍ کښې دماموریت په چوکۍ ناست یم او دی پخپل کور کښې پوزی نه لري، زما خلق قدر کوي او دده سلام هم نه اخلي مګر دا نو ولې زما اودده

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بېلتون سبب کیږي ولې زما او دده ملګرتیا قطع کوي. که یو تن څه نه لري اوغریب وي هغه سره به سړی خپله اشنایي قطع کوي او که به مرسته او کومک ورسره کوي.

که دسړی یوملګری ناپوه وي او په څه نه پوهیږي هغه به پوه کوي او که به یې له خپل مجلسه شړي.

هغه انسان چې دپوهې اولیاقت دعوه کوي او ځان دپوهانو دډلې ګڼي ځنګه دا قبلولی شي چه د خپل هېواد خواران اوغریبان له خپلې مینې او محبته محروم کړي اوعلم وپوهه دبېلتون اولرېوالی موجب وګڼي. داعادات خو له یوه ښاغلی انسان سره نه ښائي.

علم او پوهه باید یوسړی له نورونه بېل اولرې نکړي او نه د دنیا عزت او اعتبار یو انسان له خوارانو او غریبانو نه وشکوي.

هغه علم چه دکوډو په شان دوه خواږه ملګري بېلوي او دغرور موجب ګرزي له ناپوهې نه یې زیان او ضرر ډیردی او هغه سواد چه سړی له محیط اواجتماع نه لرې کوي اوله نورونه دسړي زړه توروي په حقیقت کښې همدغه توره کتبو ده او ماتول یې پکار دی.

که څوک غواړي چه په اجتماع کښې ژوند وکړي او له محیط نه استفاده وکړي، دعلم او لیاقت غرور دې له ځانه لرې کړي، خپله هوښیاري او دبل ناپوهې دې حایل نه ګڼي، سړیتوب اوانسانیت دې نه هیروي، اجتماعي مېلان دې نه بایلي، خوار وغریب ته دې په خوارو سترګو نه ګوري، له ملګرو دې په هیڅ وخت او هیڅ حا ل کښې نه بېلیږي، بلکه رادې شي او له جماعت سره دې خپل غم شریک کړي او خپله خوشحالي دې هم دنور په خوشحالي کښې ولټوي خپل زړه اوفکر دې له نورونه نه بېلوي، یوځای دې ورسره خاندي او یوځای دې ورسره ژاړي، ددوی په خوښه دې کارکوي چه دده په خوښه کاروشي.

خوشحالي او کامیابي همدلته ده او په یوازې توب کښې نشته، هرڅوک چه له نورونه پردی او لرې شو هغه هیڅکله نشي خوشحالیدلی اوپه یوه پټ اورسوزي.

د (من شذ شذ فی النار) همدغه معنی ده او ددنیا دوزخ همدغه یوازېتوب دی.

زړه او ته

مونږ باید دلته داسې اورونه بل نکړو چه کلي او ښارونه وسیزي او په لوګي یې د بصیرت سترګې ړندي شي ځکه چه دا اور د حسد اور او دشیطان له کوره دی.

مونږ به خپلې ډیوې له هغه اوره لګوو چه په کوه طور کښې یې ځان ښکاره کړی او د زړونو او دماغونو خونې روښانه کوي.

د حضرت ابراهیم (ع) پیروان باید پخپل عمل او یقین سور اور ځانته ګلزار کړي او پخپل لاس د عالم دسیزلو لپاره دوزخونه جوړنه کړي.

هرچا چه په پخپل زړه کښې د حسداور مرکز ددوزخ اوریې نشي سېزلی اوپه سرولمبو کښې سلامت پاته کیږي.

هغه څوک چه له یوه جماعت او جمعیت نه په نفرت او عناد وزي هغه هروخت په سره اور کښې سوزي او تل په اورکښې وي.

ته په دې پوه شه چه زما اوستا بېلتون لویه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دوه مین سره بیل شي پروا نشته ځکه چه عشق او محبت یې نور هم زیاتیږي او دوصا ل ارزو قوي کیږي مګر د دوه ورونړو بېلتون او هغه بېلتون چه دبغض و حسد په سبب پیداشي عالمونه تباه کوي او ملتونه برباد وي.
زما او ستا نزدې کېدل، یوکېدل، پخلا کیدل، ملګری کېدل ډېرلوی اجر لري.
زه اوته دوصل لپاره یو ځکه چه فصل اوبېلول دشیطان کار دی.
زه او ته به سره نزدې کیږو او ژرژر به قدمونه اخلو چه دغه فاصله دلوی خدای په فضل اومرحمت له مینځه واخستل شي.
زه اوته که هر څومره نزدې شو هماغو مره خدای ته هم نزدې کیږو ځکه چه ارومرو به په نفس اوشیطان پښې ږدو او له نفسي اوشخصي اغراضو به تیریږو. زه اوته به ځانته نه ګورو دملت اومملکت خیرو سعادت ته به ګورو.
مونږ باید ملي او اجتماعي ګټې په نظرکښې ونیسو او له لوړافق څخه نظروکړو .زه به دیو کېدو اونزدې کیدو لپاره خپل هرڅه له تا قربان کړم مګر ته هرڅه له ځانه مه قربانو ه او عمومي مصلحت په نظرکښې نیسه!.

سترګې مه پټوئ!

ښه وګورئ! سترګې مه پټوئ! خدای ته ورتګ دی د قیامت ورځ راتلونکي ده، سترګې پټول، حق نه ویل، د حق په ځای کښې چوپ کښیناستل ډېره لوی او عظیمه ګناه ده.
وګورئ! اوبه ځیرځیر وګورئ، که ستاسې سترګې خلاصې شوې که تاسې هرڅه ولیدای شوه، که ستاسې بینایي معلومه شوه ډېره لویه اوستره ګټه به وکړئ.
ستاسې ډېرې بدبختۍ په سترګو غړولو، لیدلو او کتلو ورکیږي.
تاسې دسترګو په حکمت ښه نه یاست پوه شوي او پوره کار مو له خپلو سترګو نه دی اخستی.
هغه کسان چه ګوري اووینې غله ورځنې څه نشي پټولی اوغدۍ پرې نه لویږي.
تاسې خپلې سترګې غړوئ او ګورئ څه نه وینئ او څه نشئ لیدای، تاسې به وایاست چه مونږ شپه او ورځ پیژنو، توراوسپین بیلوو، دانسان اوحیوان فرق کولی شو، که مونږ څه نه لیدلی هرګوره به د چاله موټر لاندې شوی وو یابه په کندو او کېرو کښې لویدلي وو،په سم سرک به نه وو روان اوبې لارې به تللو.
زه وایم چه اوس هم ډیر خلق بې لارې روان دي اوسمه لاربې پرې اینبی ده، ډېر خلق له ګرنګو نو لویدلي دي مګر ځانته نه دي ملتفت. دغه شان لیدل اوکتل چه مونږ کولی شو حیوانات یې هم کولی شي او دموټرو له مخې اوښان هم ځانونه په څنګوي، وانښه اواوبه ویني، له پانړو نو او کمرو ځان نه غورځوي او له حسي خطراتو نه ډډه کوي.
دانسان لیده او کاته بایدله حیوان نه ډیر فرق ولري، د بنیادم نظرباید دومره سطحي او سرسري نه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

راځئ ! چه مونږ اوتاسې د خپل نظر امتحان ورکړو چه مونږ څه ليدلی شوکه نه؟ مقصد مې دا نه دی چه د اولې شپې مياشت په مازديگر ياغرمه کښې گورو، يا به څوکروه لرې يوشی معلوموو چه انسان دی که حيوان، نردی که ښځه؟ سپوردی که پلی؟ زما مطلب بل شان امتحان دی اوبل راز سترگې مې په کار دي.

هو! زه هغه سترگې غواړم چه غدر، خيانت، ريا، ټگي، ظلم اوتلبيس بلکه ابليس ورنه ډېره کوي او دغه شيان ليدلی شي.

زه وايم دغه خلق چه تاسې په لارو او کوڅوکښې، په بازارونو او مساجدو کښې، يا په دوايرو او وزارتوکښې په کراتو او مراتو ليدلی اوکتلی دی ايا تاسې دوی په ربښتيا ليدلی اوکه اشتباه موکړېده.

زه گمان کوم چه ډېرو خلقو ډېر خلق نه دي ليدلي او ورسره اشنايان شوي دي.

دغه سترگې چه له مونږ سره شته له کاره وتلي دي او څه نه وينې، دغه شان سترگې د هوا له مرغانو او دځمکې له ځناورو او حيواناتو سره هم شته.

هغه سترگې چه له رنگو نو اواجسامو نه ماوری' نورشيان ليدلی شي هغه زمونږ په کوراو کلي کښې له چا سره نشته او مونږ په ربښتيا څه نه وينو. ما ته دا سودا په ټينگه پيدا شوی او زړه ته مې داخبره لويدلې ده چه مونږ څه نشوليدلی که زه غلط شوی يم زما سودا وباسئ اوما پوه کړئ.

ماخو د مخه وويل چه زه له تاسې نه په رڼا ورځ دستورو ليدل نه غواړم، زه وايم دغه کسان چه تاسې يې هره ورځ خبرې کوئ او ورسره مخامخ کيږئ يا په موټر اوبگيو کښې ستاله مخه تيريږي تاسې يې پيژنئ چه دا څوک دي او څنگه خلق دي؟

هغه چه په ښوښو ماڼيو کښې اوسي، په اعلی' موټرو کښې سپريږي نفيس لباسونه اغوندي، اوښه ښه خوراکونه خوري ايا په دوئ کښې خاينين، غداران، ظالمان اومنافقان نشته؟

دوی ټول کاريگر لايق اوصحيح اشخاص دي؟ دوی دغه جايدادونه او دا دومره ډيرې پيسې په مشروع ډول په کار او لياقت پيداکړي دي؟

دغه نور چه ډوډی نه مومي، دناستې ځای نه لري، په تن لغړ او په خيټه وږي دي په دوی کښې دوطن صادق خدمتگاران، پاک نفسه زحمت کښه او لايق اشخاص بيخي نشته؟ دوی ټول له څرمې بکاره او غير مستحق اشخاص دي؟

تاسې ښه وگورئ! او ډير غور وکړئ که دلته خاينانو، غدارانو او ظالمانو په ظلمو نو، رشوتونو او خيانتونو عالي قصرونه، نفيس موټرونه، پاخه جايدادونه اولوړ مقامونه پيداکړی وي او ډير ښه خلق اوصالح اشخاص چه لس شل کاله يې دوطن خدمت په صداقت اوپاک نفسی کړی وي هغه نن خوارو زار، بې کوره او بې اوره گرزي او هيڅ نه لري نوتاسې يقين وکړئ چه مونږ ړانده يواو څه نه وينو.

که چيرې دړندو بازار نه وای او خلقو ښه اوبد ليدلی هيڅکله به دغسې نه کيدل اونه به ؤ شوي.

که زمونږ په سترگو پردې نه وای د رشوت خوروپه کورکښې به داښا يسته پردې نه ځړيدلی او دقصور خاوندان به په قصرونو او ماڼيو کښې نه اوسيدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زمانې تغیر

که تاسې هېر زړي نه یاست اوسترګې نه پټوئ نو په دغو لږو کلونو کښې په عالم کښې ډیرلوی تغیر پېښ شـوی او زمانه بېخي بل راز شوی ده مګر دا تغیر محسوس نه دی معقول دی او دعقل خاوندان پرې ډیربنه پوهېدلی شي.
دانسان وجودکه څه هم په هماغه پخوانی حا ل دی، هماغه دوه سترګې دوه غوږونه او دوه پښې لري مګر هغه څه چه نن لیدلی شي پخوایې نشو لیدلی، هغه څه چه نن یې اوري پخوا ئې نشو اوریدلی، ترهغه ځایه چه نن رسیږي پخوانشو رسیدلی، په هغه شي چه نن پوهیږي پخوا نه پوهیده ، هغه څه چه نن ویلی شي پخوا ئې نشو ویلی.
څوکاله پخوا زمونږ نوکرانو او مزدورانو زمونږ له جلب لاندې منډې وهلې مګرنن راسره په موټر کښې یو ځای سپاره دي او هغومره فرق نه لرو.
یووخت و، چه مونږ بد بدکارونه ښه ګڼل او ستایل مو، بیا یو وخت راغی چه په دغو ستاینو شرمیدو او چوپ شوو مګر اوس بدو ته بد او ښو ته ښه ویلی شو.
زه چه نن خپل ځانته ګورم او دخپل شعوراو ادراک تفاوت سنجوم پوهیږم چه په دنیاکښې ډیرلوی تغیر اولوی تحو ل پېښ شوی او زمونږ په هیوادکښې یې هم ډیر تاثیر کړی دی.
یو وخت وچه مابه هغه څوک ښه ګڼه چه چاته به یې زیان او ضرر نه رسیده مګر څه موده وروسته په دغومره ښه توب نه قانع کېدم او له ښو خلقو نه مې ښې ښې ارزوګانې هم غوښتلې، مابه ویل ښه سړی هماغه دی چه په زړه کښې یې دوطن اوملت دپاره ښې ارزوګانې اوښه نیتونه موجودوي، مګرنن په دې هم نه یم قانع او هغه څوک ښه بولم چه ښه ښه کارونه کوي او دایثار اوفداکارۍ په میدان کښې داخل وي.
دایوازې زما حا ل نه دی نورهم ډیرملګري شته چه بې عمله ایمان کافي نه ګڼي او تشو ارزوګانو ته په څه قیمت نه دي قایل.
که څوک نن له مونږ نه ستاینه او محبوبیت غواړي او ارزولري چه مونږ ورته ښه وواېو اوښه یې وګڼو هغه دې په دې پوه شي چه تش لستونې اوبې لاسه لستونې مونږ نه خوښوو بلکه کاراوعمل ته ګورو او دهرچا جد وجهد، قربانی اوفداکاري په نظرکښې نیسو. مونږ اوس له پخوانه زیات هوښیارشوي یو او سادګان نه یو، مونږ خلق پیژنو اوپه زړونوکښې ډیرښه پوهیږو.
مونږ رښتیا ویلی شو، زمونږ په زړو نوکښې بې دخدای له ویرې بله ویره نشته، مونږ حقایق څرګندو او حق وایو مګر ددې کاره دپاره په یوه ترتیب قایل یو او هغومره څه وایو چه خلق پرې پوه کولی شو.
مونږ د ځان او دبل د پوهولو او ویښولو ټینګه اراده لرو او داکار هیڅکله نه پریږدو، مونږ غواړو چه اعمالو او افکارونه دلوی خدای په توفیق خیرې او ناولتیا ګانې ورکې کړو او دضرورت په وخت کښې ډیرې ناپاکه جامې په تیږو وټکوو او په څو باړو یې ووهو.
مونږ ځینې لوړکسان وینو چه اخلاق یې ډیر ټیټ دی،په بدو او ناوړه اعمالو نه شرمیږي، دفسق په شهرت پروا نلري، خیانت ورته بدنه معلومیږي، په پردي ناموس ډیر زړور ورځې، په رشوتونو قصرونه اوماڼۍ ابادوي اوپه ډیرو هسکو ځایونوکښې ناست دي.
مونږ غواړو چه دوی خپل ځانونه اصلاح کړي او په رښتیا توبې وباسي، خپل خدای ته رجوع وکړي او په نیکو اعمالو خپل سئیات ووینځي اوپخوانی عادتونه پریږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددی زماني همدغه تقاضا ده او دزماني تغير له دوی څخه دغه نفسي تغير غواړي. که دوی غواړي چه زمانه يې رسوا نکړي اوڅوک يې ستړګو ته خلی ورنوړي بايد خپل ځانونه اصلاح کړی او پوه شي چه زمانه بل راز شوه اوبل راز خلق غواړي.

برابرنه دی

صحراته ولاړم هيڅ کاڼی له بل سره برابر نه و، غرونو ته وختلم ځينې جګ اوځينې ټيټ و، په باغونو وګرزېدم دټولو بوټو وده او لوړتيا يوراز نه وه، ددرياب کبان مې وليدل يوله بله په ټو ل کښې برابر نه ختل، د هوامرغان هم ځينې غټ او ځينې واړه و، ښارونه مې وکتل د ځينو کورو ديوالونه اوچت و اود ځينو نه و، کورونو ته ننوتم، ځينې غولی لوی و، ځينې واړه، په دوايروکښې وګرزېدم ټو ل ميزونه او ټولې چوکۍ يوشان نه وې، کتا بخانې مې وکتلې د درستو کتابو قطع اوحجم برابرنه و، هيوادونه مې وليدل ځينې تاوده و، ځينې ساړه، انسانان مې وکتل څوک جوړو او څوک ناجوړه، څوک ړانده و او څوک بينا.
د لوی خدای کتاب مې بيرته کړ دا خبرې مې پکښې وليدې:
ايا پوه او ناپوه برابر دي؟ د ړانده او بينا ترمينځ څه فرق نشته؟ ددوزخ اوجنت خاوندان څه توپيرنه لري؟ نوراو ظلمت يو راز دي؟ په دې پوښتنو راويښ شوم او په عالم کښې مې بياسترګې وغړولې. هغه فرقونه چه په نورو انواعو او اجناسو کښې و، په انسانانو کښې يو په سله زيات معلوميده.
هغه ښاپيريان او ديوان چه خلقو له کوه قاف نه هغه خوا لټو ل ما په دوی کښې وليدل، د پرښتو اولعينانو په معنی پوه شوم، قصابان او شپانه مې وپيژندل، دعدل او ظلم، علم او جهل، خيراوشر، سعادت او شقاوت فرقونه راته واضح شوه. پدې ښه وپوهيدم چه :

جــــــــوداني قـــــــدريولعل پــــــه کښـــــــې مونـــــــده شــــــــي

نــــــــــور جهــــــــــان واړه د تورو کــــــــــانو غــــــــــردی

ماته دامعلومه شوه چه دډيرو لويو ملتو او لويو ټولنوقدر اوقيمت په يو څوتنو پورې تړلی وي چه که هغه ورځنې ليرې شي هيڅ ورته نه پاته کيږي. او دمتمدنو اقوامو فرق له وحشيانو نه په يو څو تنوباندې کيږي.
لکه چه دانسان په جسم کښې مخ، سترګې، پوزه چه په وجودکښې ډيره محدوده او لږه حصه ده، يو انسان له بل ځنې بېلوي دغسې ملتونه اوټولنې هم د يو څو محدودو اشخاصو په وجود امتياز پيداکوی او بېليږي.
په هرمملکت کښې يو څوتنه محدود اشخاص وي چه دهغه مملکت سترګې اوپوزه ګڼل کيږي او ديوه هېواد نوم اونشان لوړوي.
لکه چه يوانسان پخپل ټو ل وجودکښې دوه سترګې لري چه د هغو په بينايي دجهان لوړې ژورې ويني اوسمه لارپيژني يوه جامعه هم څوتنه لري چه د هغوی په بينايي اوبصيرت يوې خوا او بلې خواته حرکت کوی او دملت سترګې ګڼل کيږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې لامله نبه اوبد ددوی په سترګو ليدل کيږي، د فکر کولو او خيروشر سنجولو اميد دوی ته کيږي، دهيواد ترقي او لوړتيا د دوی دسعي اوعمل محصول باله شي اوهرڅه په دوی پورې مربوط او موقوف وي. کله چه په توره شپه کښې يوټولګی خلق چيرته روان وي نو ډيوه اوچراغ له يوه يادوه تنوسره وي او نورټول دهغوی په رڼا کښې روان وي اولاره ګوري. که دغه دړڼا خاوندان له دوی نه بېل شي ټول په تورتم کښې پاته کيږي او بياڅوک کندې کپرې نشي ليدای، دعقل اوفکر رڼا هم له محدودو اشخاصو سره وي مګر فايده ئې عامه وي اوهر چاته لاره ښئي.

يوملت بايد دړڼا د خاوندانو قدروکړي او پدې پوه شي چه بې له دوی نه په ټولو باندې تورتم او تياره راځي اولاره ورکيږي.

هغه مشعل چه مونږ ته دلارې ټيټ وپاس راښئي او زمونږ مخه رڼاکوي ددوی په لاس کښې دی او دوی پيداکړی، که دوی نه و رڼا نشته اوپه هرقدم کښې دلويدلواو پريو تلو خطرات موجود دی.

د اسلام درد منو!

عابده! هغه څه چه ته يې په ډيرو وظايفو او نوافلوکښې لټوې دخدای دمخلوق په خدمت کښې ډير ښه مونډل کيږي.

زاهده! څه شی چه ته يې د ځان په ورى کولو اونفلي روژو نيولوکښې غواړې دمساکينو اوفقيرانو په مړولو هم لاس ته درځي.

عارفه! چوپ کښيناستل او د خدای په فکر او ذکر مشغولېدل عبادت دی مګر زورورو ته حق ويل او حق بيانول ډيرلوی اوستر عبادت دی.

مسلمانه! دقران تلاوت ثواب لري مګر په قران باندې عمل کول فرض دی. ای دتقوی او رياضت خاوندانو تاسې له خپلو کوټنيو سرونه راوباسئ له دې سپينو څادرونو مخونه راښکاره کړئ او په عالم کښې سترګې وغړوئ چه دخدای دمخلوق څه حا ل دی؟ او په څه راز مصيبتونو اخته دي په جهان کښې څه مظالم او څومره بې رحمی موجودې دي.

تاسې انصاف وکړئ! چه تسبې اړو ل ډير ثواب لري که په سروغرموکښې يوې کو ل او يو مسکين مړول؟ په جای نماز باندې قرار کښيناستل ښه دی؟ که د خدای په لاره کښې ستړی کيدل؟

ربنتيا ووايا‌ست چه دبل په خيرات روژه ماتو ل ډير ثواب لري که خپل ما ل له مسکين اوفقير سره خوړ ل؟

ماپوه کړئ! چه پاک خدای دخيرات او شکرانو په اختسلو ډير خوشحاليږي؟ که په ورکولوبې؟

راشئ؟ دخدای رضا او داخرت ثوابونه په ګرانو اوسختو کارونوکښې او دمخلوق په خدمت کښې ولټوئ!

يو مظلوم دظالم له منګو لو خلاص کړئ، ديوې کونډې په سرپورنی واچوئ ديوه يتيم اوښکې پاکې کړئ! يوه پوروړي ته پور ورکړئ، ديوه رنځو ر دوا او درمل وکړئ. دغه خواران او غريبان چه دپاک خدای صادق اوساده بندګان دي خپل خدمت ته مه رابولئ او مه يې مريدان کوئ؟ بلکه تاسې ددوی مريدان شئ او خدمت يې وکړئ. د خدای رضا او د خدای جنت په دغه ډول حاصلولی شئ، اوددنيا ګټه په هغه بل صورت لاس ته درځي او درغلی ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سبا فکر

هغه څه چه د ریا او تذویر په پردوکښې پټ و اوس څرګندیږي. تراوسه پوري شپه وه، تورتم و، تیاره وه، هیڅا هیڅ نه لیدل هرڅه دتورې شپې له تورې پردې لاندې پټ و.

ماته نه لیدې تازه نشوم لیدای، زما په سترګو اوستا په مخ پردې پرتې وې، ماته نه پیژندلی او تاهم خپل ځان نشو پیژندلی، نن د حقایقو له مخې پورنی پورته کیږي اوښه و بد ځان ښکاره کوي، ته په دې پوه شه چه پس لدېنه ځوک خپل معایب نشي پټولی، که څوک هرڅومره کوښښ وکړي چه خپل نواقص پټ کړي او ښایسته رنګونه ورپوري ومښي کامیابېدلی نشي. او خواري یې څه ځای نه نیسي.

که څوک هوښیاروي هغه باید دځان اصلاح ته اساساً متوجه شي او ځان ونه غولوي. هغه ودانۍ چه نن سبا نړیږي په اخیرونو نه ټینګیږي او رنګ وروغن یې بیفایدې معلومیږي.

مونږ باید د خپل راتلونکي ژوند دپاره پاخه دیوالو نه جګ کړو او پوخ تعمیر بنا کړو.

له هغه کوره باید واوزو چه نن سبالویږي او ړنګیږي. سړی باید داسې کورجوړ کړي چه دزامنو او لمسیانو شپې یې په کښې هم تیرې شي او ودانۍ یې پخه وي.

مطلب دا نه دی چه ټو ل به له کاڼو اوګټو جوړ شوی وي او دختو په ځای به په کښې سمت لګېدلی وي ځکه چه دغه راز کورونه خواران اوغریبان نشي جوړولی، زما مقصد بل راز کور دی، داسې کورچه یوه خښته به ئې هم دظلم او خیانت په پیسو نه وي جوړه شوی اوپه ودانولو کښې ئې مظلومان نه وي ازارشوی.

هو! ښه کور هماغه دی چه همسایه ته ئې ضرر نه وي رسیدلی او هیڅکله یې دبام واوري دبل په بام نه وي لوېدلی لوی لوی ګناهونه په کښې نه وي شوی، دفساد اوضررفکرونه پکښې نه وي موجود.

ښه کو ر دانه دی چه ښایسته او رنګینې پردې په کښې زوړندې وي اوښه ښه خوراکونه په کښې وخوړل شي یاډیر نفیس سامان اولوازم ولري.

داشیان وي اوکه نه وي مګر پخپل حق قناعت، رحم اوعاطفه، عفت اوفضیلت چه په کوم کورکښې وي هغه ښه کوردی اوهیڅکله نه ورانیږي کوم کورچه اهل اوصالح اولادلري او ماران و لړمان په کښې نه وي قصروي که جونګړه هغه کورښه کوردی او سعادت په همدغسې کورونو کښی وي.

دغه راز کور خواران او غریبان هم جوړولی شي مګر یوغیر صالح انسان یې هیڅکله نشي پیداکولی.

هرڅوک چه ځانته په دنیاکښې کور جوړوي باید دحمید دابیت واوري:

که دې نکړېه نیکیو ننګ ونام لوړ   په دوه چومه دې د ختو مشه بام لوړ

پخوانۍ هیوې

کله چه سړی یوازې شي او څوک نه وي نوله خیا ل او تصورسره ئې زیات سروکارشي او راز راز فکرونه کوي.

څوک چه له دغې فکري مراقبې سره اشناوي هغه پوهیږي چه انسان په دغسې وخت کښې هرڅه په بل راز ویني او دجهان هره ذره ورته سکندري آئینه شي.

په همدغسې مواقعو کښې سړی په پچه خېژي اوکشمیر ویني اودمرغانو په هګیو کښې راز راز نغمې اوري. زه هم په کوټه کښې یوازې ناست وم او فکروېورم، مخامخ یو منقش رف ښکاریده چه هرڅه پکښې ایښي و او زما د خیالاتو له تلون سره ئې ډیره مرسته کوله. دغه راز رفونه سړی ددې وخت په ودانیو کښې نه ویني او دپخوا وخت تعمیري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وضعيت سړي ته ښئيي. داکور که څه هم زوړاو پخوانی دی مګر دبرق مزي ورته رانـوتلي دي اوساماﻥ ئې هم نـوی شويدی دلته پخوانی او اوسنی نوی اوزاړه شيان يوځای شوي او عجيب منظرلري.

دتجدد اونوی عصر آثار اواستازی دي کاله ته راغلی دی مګر دکور ساختمان ئې لا نه دی بدل کړی.

په کورکښي که څه هم برق لګيږي مګرپاس په رف باندې دتورو تېلو مسينه ډيوه ايښي ده چه مخصوص نقش ونګار لري او دوه درې طبقې ئې تشکيل کړيدی په څنګ کښي ئې يوبل ډول چراغ هم شته چه دشمع بلولو دپاره جوړشوی او اوس په لړو کورنو کښي پيداکيږي هغه خوا ورځنې دخاورينو تېلو لاټين ايښی اوسرې پوهيږي چه دغو چراغـو هريـوه پخپل وخت کښي داکوررڼا کړی او دې خلقو ئې په رڼاکښي ډيرې شپې تېرې کړيدي مګراوس دټولو دوره تيره شويده اودشپې په کوټه کښي برق لګيږي.

زمانه وخت په وخت نوې شيان له ځان سره راوړي مګر زاړه هم څوک هيسته نه غورځوي اوپه ځکوځايونو کښي ځای ورکـوي. داعادت بدعادت نه دی او بايد په هر کـوراو هر هيوادکښي همدغه عادت جاري وي او څـوک دچا زاړه خدمتونه هير نکړي مګر کارونه بايد وخت په وخت له نـوو شيانو نه واخستل شي اوپه کورنـو کښي نـوې رڼا ګانې پيداشي.

زمانه ښائي چه زاړه شيان لـه کاره وغورځـوي اونـوي هم زاړه کاندي چه دغورځولو شي مګرانساناﻥ ئې دزمانې په تاخچو او رفونو، دتاريخ په پاڼوکښي ساتي او په اوچتو ځايونوکښي ئې ږدي.

هغه چاچه لمړی ځل دتېلو خاورينه ډيوه بله کړی دبرق لـه مخترع نه ئې پوهان په کمه سترګه نه ګوري او قدرئې کوي.

انسان اوجهان په هروخت اوهرحا ل کښي يوې رڼا ته محتاج دي او دارڼا وخت په وخت خپل شان اوصورت بدلوي اوپه ظروفو کښي ئې تغيرراځي دهمدغه بدلون اوتغير په اثرانسان دعلم و معرفت په لـوړوالی اودپـوهې په زياتو لـو او تجلی کښي زيار کاږي.

هغه چا چه دخاورو ډيوه جوړه کړی او هغه چه دمسو ډيوه سازه کړيده يائې دښيښې په فانوس کښي کومه شمع لګـولي ده دبرق اوبريښنا ترمخترع پورې هريوه کوښښ کړی چه درڼا دپاره يوه وسيله پيداکړي او دبشرتياره خونه رنا کړي.

دوی هريو د نور او رڼا پالونکي او روزونکي دي چه دبصيرت خاوندان ورته په ډير قدر اواحترام ګوري.

هغه رڼا چه دخاورو له تېلوپيداکيږي هغه نورچه له لمر اوسپوږمۍ څخه راځي، هغه برق چه داوبوله جريانه حاصليږي بې دظرف اومحل له تبديله څه ډير فرق نلري.

که څـوک په دغو ظاهري صورتو نو نه غوليږي دغو نووو احادثو قالبونو او ظروفو ته نه ګوري دښرشمو او پنبې په بوټـو، دغوزانو اوزيتون په ونوکښي يوه رڼا او يو راز تېل موجودي چه په هر راز ډيوه کښي ببل کيفيت پيداکوي.

که سړی هغه تيل چه په ډيوه کښي ويني په پنبه کښي ووينې يا دغه سيزونکی برق چه په برقي نغريو کښي ګوري په اوبو کښي وليدای شي، هغه ته اور او اوبه دومره فرق نه لري او د جهان په هره ذره کښي يوه رڼا ويني چه حتی د صحرا په کاڼو کښي ئې هم پيدا کولی شي.

هغه نورچه کليم په کوه طورکښي ليده دزيتون په هره ونه کښي شته مګر محرمانه سترګې غواړي. که دانسان تعقل قـوي شي او دحواسو په بندکښي محصور پاتـه نشي (که څـه هم دبشر موجـوده علم هماغه رڼاده چه د حواسـو لـه کړکيـو رانوتلي ده او بې له دينه په ده باندې توره شپه ده) په هرشي کښي به يو نور ګوري او دوجود په نړۍ کښي به داتـور اوسپين نه وي.

اوس مونږ دحواسوله تاثير لاندې راغلي يو چه په تيلو غوړلاسونه په پنبه او پندانه وچـوو او دسترګو کتل يا لامسه قوه مونږ ته حقيقت بل راز کوي او ظرف و محل راته مختلف انواع اوجناس په مخکښي دروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دغه راز راز لوښي اومنګي چه په هرکورکښې په بېل بېل صورت وينو زمونږ د نظر مانع نشي نو په هر کورکښې ديوې ويالې اوچينې اوبه دي او د ټولو مشرب يودی، که مونږ دسيند اوويالې، کوهی اوکاريز واورې اوباران په شکلونو، صورتونو او نومونو ونه غوليږو پوهيږو چه همدغه يوشی په څو نومونو يادوو او زمونږ حواسو راته واوره او باران دوه شيه کړيدی. په حقيقت کښې همدغه يو حلاوت دی چه په خټکي، هندوانه، توت، انګور، ناك، مڼه، شفتالو اونورو کښې ئې حلول کړی او په هرمحل کښې ئې بېل صورت بېل رنګ بېل خوند بېل نوم پيداکړی دی.

دغه لوی او واړه خمونه چه دبېلو بېلو ميوو او دانو شربتونه او عرقونه پکښې پراته دي ټول يو راز کيف لري او دکجوری او اربشو په مينځکښې څه ډير فرق نشته.

په دغسې کتنه چه سړی له صورتونو هغه خوا وګوري پوهيږي چه کورت او شړو مبې له يوې غړکې راوتلي دي اومايعات و جما دات زمونږ احساس اوشعور بېل کړی.

هغه وخت چه زمونږتماس له مادياتو نه قطع شي او مجرد شو ،ښائي چه دنن ورځې علم اومعرفت بل راز شي او دغه رڼا بل شانې ووينو، دنن ورځې تنويري وسايل به لکه ددې کوټې بې کاره ډيوې له کاره ولويږي اوعلم و پوهه به په نورو قالبونو کښې ځان ښکاره کړي.

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library